

Hawaiian Version 1. September, 2010

NĀ LULA HO'OMALU O HAWAI'I
HAWAII ADMINISTRATIVE RULES

PO'OMANA'O 8
TITLE 8

'OIHANA HO'ONA'AUAO
DEPARTMENT OF EDUCATION

PO'OMANA'O O LALO 2
SUBTITLE 2

KA HO'ONA'AUAO 'ANA
EDUCATION

MĀHELE 1
PART 1

KULA AUPUNI
PUBLIC SCHOOL

MOKUNA 19
CHAPTER 19

KA HANA HEWA 'ANA O KA HAUMĀNA, KA HO'OPA'I 'ANA,
KA HULI 'ANA A ME KE KĀ'ILI 'ANA O NĀ LIMAHANA O KE KULA,
KA HŌ'IKE 'ANA NO NĀ HANA HEWA, KA NINANINAU A ME KA HOPU 'IA 'ANA E KA
MĀKA'I, A ME KA HO'OPONOPONO 'ANA NO KE KAHAKAHA KOLOHE 'ANA

STUDENT MISCONDUCT, DISCIPLINE, SCHOOL SEARCHES AND SEIZURES,
REPORTING OFFENSES, POLICE INTERVIEWS AND ARRESTS, AND RESTITUTION FOR
VANDALISM

Mokuna o Lalo 1 Nā Mea Laulā i Ho'ākāka 'ia

- §8-19-1 Ke Kumumana'o Nui
- §8-19-2 Ka Ho'ākāka 'ana
- §8-19-3 Ka Ho'opili 'ana
- §8-19-4 Ka Ho'oka'awale 'ana

Mokuna o Lalo 2 Ka Hana Hewa 'ana o ka Haumāna a me ka Ho'opa'i 'ana ma ka
Makahiki Kula Ma'amau

- §8-19-5 Ka ho'opa'i 'ana; ka mana
- §8-19-6 Nā hana i pāpā 'ia i ka haumāna; nā kūlana o ka hana hewa
- §8-19-7 Ka ho'oponopono 'ana i ka ulia pōpilikia
- §8-19-7.1 Ka ho'okolokolo 'ana
- §8-19-8 Ka wehe 'ia 'ana mai ke kula aku no ka manawa

Hawaiian Version 1. September, 2010

- §8-19-9 Ka hana i kū i ke ka'ina kānāwai no ka wehe 'ia 'ana mai ke kula no nā lā he 'umi a 'oi, ka ho'opa'i wehe 'ia 'ana, a me ka ho'oku'u loa 'ana
§8-19-10 Ka lō'ihi o ka wā o ka ho'opa'i 'ana
§8-19-11 Nā 'ano 'ē a'e o ka ho'ona'auao 'ana a me nā 'ano kōkua 'ē a'e no ka wā i ho'oholo 'ia ai he 'a'e ka hana a ka haumāna i kēia mokuna

Mokuna o Lalo 3 Ka Hana Hewa 'ana o ka Haumāna a me ka Ho'opa'i 'ana ma ke Kula Kau Wela

- §8-19-12 Nā 'ano ho'opa'i 'ana; ka mana
§8-19-13 Nā hana i pāpā 'ia i ka haumāna; nā kūlana o ka hana hewa

Mokuna o Lalo 4 Ka Huli 'ana o nā Limahana o ke Kula a me ke Kā'ili 'ana

- §8-19-14 Ke ka'ina hana no ka hu'e 'ana a me ka nānā 'ana ma loko o nā waihona ukana a nā haumāna
§8-19-15 Ke ka'ina hana no ka huli laulā 'ana o nā limahana o ke kula a me ke kā'ili 'ana
§8-19-16 Ka mana
§8-19-17 Nā hana i kū i ka huli laulā 'ana o nā limahana o ke kula a me ke kā'ili 'ana
§8-19-18 Ka huli a me ke kā'ili 'ana i pāpā 'ia

Mokuna o Lalo 5 Ka Hō'ike 'ana i ka Hana Hewa

- §8-19-19 Ka Hō'ike 'ana i ka hana hewa o ke kūlana A a me ke kūlana B i hana 'ia ma ke kula
§8-19-20 Ka pale 'ana no ka hō'ike 'ana i nā hana hewa o ke kūlana A a me B
§8-19-21 Ka hō'ike 'ole 'ana i nā hana hewa o ke kūlana A a me B i hana 'ia ma ke kula; ka hopena o ka hana

Mokuna o Lalo 6 Ka Ninaninau a me ka Hopu 'ia 'ana e ka Māka'i

- §8-19-22 Ka ninaninau 'ia 'ana e ka māka'i ma ke kula no nā hana hewa pili i ke kula
§8-19-23 Ka ninaninau 'ia 'ana e ka māka'i ma ke kula no nā hana hewa i pili 'ole i ke kula
§8-19-24 Ka hopu 'ia 'ana e ka māka'i ma ke kula

Mokuna o Lalo 7 Ka Ho'oponopono 'ana no ke Kahakaha Kolohe 'ana

- §8-19-25 Nā kuleana no ke kahakaha kolohe 'ana
§8-19-26 Nā ka'ina hana no ke kahakaha kolohe 'ana
§8-19-27 Ho'opau 'ia
§8-19-28 Ho'opau 'ia
§8-19-29 Ho'opau 'ia

He mana'o no ka ho'okumu 'ia 'ana: Ua kūkulu 'ia kēia mokuna ma luna o kekahi hapa nui o "Rule 21, Relating to Student Discipline" o ka 'Oihana Ho'ona'auao [Mana i ka lā 3/28/64; am 11/29/73; am 5/01/76; R 9/1/82]; "Rule 3, Relating to Police Interviews and Arrest of Students During School Hours" [Mana i ka lā 9/23/63; am 6/20/77; R 9/1/82]; "Lula 24, Pili i ke Puhī Paka 'ana o ka Haumāna ma ka Pā Kula" [Mana i ka lā 3/28/64; R 9/1/82].

MOKUNA O LALO 1

NĀ MEA LAULĀ I HO'ĀKĀKA 'IA

§8-19-1 Kumumana'o nui. (a) Ua ho'okumu a kākō'o ke Aupuni Moku'āina 'o Hawai'i i kekahi 'oihana ho'ona'auao aupuni no ka moku'āina holo'oko'a. Ma muli o ke koi 'ia o ka hiki aku i ke kula ma ke kāmāwai, he ho'ona'auao 'ia nō ka haumāna. Ma waho a'e o ka ho'ona'auao 'ana ma ka makahiki kula, he ho'ona'auao a lawelawe pū nō ho'i ka 'Oihana i ka haumāna ma o kekahi papa hana ma ke kau wela i kākō'o 'ia nona iho nō ma ke 'ano na ka haumāna e koho e hiki aku a 'a'ole paha. Ho'ohiki ka 'Oihana penei:

- (1) Nāna e ho'olako i ka haumāna i nā mea a pau e pono ai ke a'o 'ana;
- (2) Nāna e koho i nā kumu kula kūpono na lākou e a'o i ka haumāna; a
- (3) Nāna e ho'olako i nā papa hana 'ē a'e no ke kōkua 'ana i ka haumāna i mea e puka pono ai kāna mau hana.

I ka makahiki 1996, ua ho'okumu ka 'Oihana Ho'ona'auao o ke Aupuni Moku'āina i kekahi papa hana i alu like 'ia a i ho'oponopono 'ia i kapa 'ia 'o ke *Comprehensive Student Support System (CSSS)* nāna i ho'ākāka i nā kākō'o a me nā lawelawe pili i ka ho'ona'auao 'ana, ka nohona kanaka, nā mea pili i ka ha'awina o ka na'au, a me kahi e ho'ona'auao 'ia ai ka haumāna i mea e kōkua ai i ke a'o 'ana a me ke kū 'ana i nā ana ho'ona'auao ki'eki'e. He kaiāulu CSSS ia nāna e mālama a kākō'o i ka pili ma waena o ka haumāna, ke kumu kula, ka 'ohana, a me nā ke'ena e alu like ana no ka paipai 'ana i nā lawelawe kūpono a 'āwīwī kūpono no nā haumāna a pau. 'O ka pahu hopu o ka 'Oihana Ho'ona'auao, 'o ia ka ho'olako 'ana i nā mea e pono ai ke a'o 'ana e hiki ai i nā haumāna a pau ke ho'okō i nā mana'o o ka palapala 'o *Vision of the Public School Graduate, 2005-2008 Department of Education Strategic Plan, State of Hawai'i Department of Education, Office of Superintendent, June 2005*, ma kahi palekana e mālama a paipai 'ia ai i kū ke a'o 'ana i nā ka'ina hana kūpono.

(b) 'O ke kuleana nō ia o kēlā me kēia haumāna e hana ā kū kāna mau hana i nā ana pili i ka hō'ihi kanaka, ka ho'okō kuleana, ka palekana, a me ka luna'ikehala pono e pili ana i nā ka'a e kau ai nā haumāna no nā hana pili i ke kula a i 'ole i ka wā o kekahi papa hana i kākō'o 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao ma ka pā kula a ma waho paha. He kākō'o ka 'Oihana i kēia ma ke kūkulu 'ana i kekahi ka'ina hana holomua pili i ka ho'oponopono 'ana i nā hana a nā haumāna i kū 'ole i nā lula o ke kula.

(c) Akā nō na'e, ke 'a'e nā hana a ka haumāna i nā ka'ina hana i kūkulu 'ia, nā lula o ke kula a i 'ole ka 'Oihana, nā kāmāwai o ka Moku'āina a kūloko paha, na ka 'Oihana e hana i nā hana e pono ai i kū i kēia mokuna. 'O ke kumu no ka ho'opa'i 'ana ma lalo o ka malu o ke kula, 'o ia kēia:

- (1) No ka paipai a me ka mālama 'ana i kahi palekana no ke a'o 'ana;
- (2) No ke a'o a ho'omaika'i 'ana i nā hana kūpono e pono ai ke a'o 'ana a me ka ho'oponopono 'ana o ka haumāna iā ia iho;
- (3) No ka palepale 'ana i nā hana a ka haumāna i 'ole e huikau ke a'o 'ana a i 'ole no ka palepale 'ana i nā hana e 'eha ai ka haumāna iā ia iho, nā hana e pau ai ka pono o kāna mau hana iā ia iho, a i 'ole nā hana kūpono 'ole no ke kaiāulu; a
- (4) No ka mālama 'ana i nā hana kūpono i 'ole e huikau nā papa hana ho'ona'auao a me nā kuleana.

(d) He kūpono nō ka mana'o o kekahi limahana ho'ona'auao e ho'omalua a i 'ole e komo nei i kekahi papa hana pili i ke kula i 'āpono 'ia e ka 'Oihana, a i 'ole he limahana i hai 'ia nāna e ho'okō i kekahi papa hana, 'a'ole e ho'ohuikau 'ia kāna hana a 'a'ole e ho'oweliweli 'ia mai i ka ho'ohuikau 'ia o kāna hana a i 'ole ka hō'eha 'ia o kona kino, a i 'ole 'o ia mau mea 'elua i hana 'ia iā ia e kekahi haumāna.

(e) Ma waho a'e o ka ho'opa'i 'ana i ho'okō 'ia ma lalo o ka malu o kēia mokuna, e uku 'ia nā koi pohō e pono ai no ke kakahaha kolohe 'ana a i 'ole no ka palaleha 'ana i nā hana e pono ai e like me nā mana'o i ho'ākāka 'ia ma kēia mokuna. 'O ke kumu no ka uku 'ana i ke koi pohō, 'o ia ka palepale 'ana i ke kakahaha kolohe 'ana a me ka palaleha 'ana.

(f) Eia aku a eia mai, he pono ka māka'i e ninaninau a ho'opa'ahao paha i kekahi haumāna. 'O kekahi kumu no kēia mokuna, 'o ia ka ho'opalekana 'ana i nā kuleana o nā haumāna i hiki mai i ke kula, no ke kōkua 'ana i nā māka'i ma ko lākou ho'okō 'ana i kā lākou hana, no ka mālama 'ana i ka pā kula, a no ka ho'ākāka 'ana ho'i i nā kuleana o nā limahana o ke kula. [Mana i ka lā 9/1/82; am 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; am a pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Hō'āmana 'ia: Hawai'i Const. Art. X, §3; HRS §§302A-1101, 302A-1112)

§8-19-2 Ka ho'ākāka 'ana. Penei ka ho'ohana 'ia 'ana ma kēia mokuna:

"'Ōlelo hō'ino", 'o ia ho'i, nā 'ano 'ōlelo 'ana i kūpono 'ole e like nō me ka ho'opuka 'ana i ka hua'ōlelo 'ino, ke kapakapa 'ana i inoa hō'ino, a i 'ole ka 'ōlelo pelapela; 'a'ole e kaupalena 'ia penei wale nō.

"Hō'eha kino", 'o ia ho'i, ka hō'eha 'ana i ke kino o kekahi kanaka inā pēlā nō ka mana'o e hō'eha a i 'ole ma ka hana hemahema 'ana paha a ma ka palaleha 'ana paha inā me ka ho'ohana 'ia 'ana o kekahi mea weliweli a 'a'ole paha.

"Ho'oweliweli", 'o ia ho'i, ka hana 'ana a kekahi haumāna a pū'ulu haumāna paha i weliweli, 'eha'eha ka na'au a 'eha paha ke kino o kekahi haumāna a mau haumāna paha; a he nui kūpono ke ko'iko'i, ka pinepine, a laha paha o ia hana i mea e weliweli ai kahi e ho'ona'auao 'ia ai nā haumāna 'ē a'e.

"Pōā", 'o ia ho'i, ke komo 'ana a i 'ole ka noho ho'omau 'ana ma kekahi hale i 'ona 'ia a ho'omalulu 'ia paha e ka 'Oihana Ho'ona'auao me ka 'ae 'ole 'ia o nā luna o ke kula a me ka mana'o pū e hana i kekahi kalaima i kekahi kanaka a i 'ole i kekahi pono a ke kula a i 'ole ma ka pā kula.

"Hō'alo papa", 'o ia ho'i, ka hele 'ole 'ana o kekahi haumāna i ka papa me ka 'ae 'ole 'ia 'ana.

"Luna ho'omalulu pā kula", 'o ia ho'i, ka luna ho'omalulu nui o kekahi pā kula a me nā pono a pau o ia wahi.

"Ukana i pāpā 'ia", 'o ia ho'i, nā pono, ma waho a'e o nā mea i pāpā 'ia ma ke kānāwai, i pāpā 'ia ma ka pā kula ma nā lula o ke kula kūloko ma muli o ka 'ike 'ia o kekahi hopena pilikia i kekahi wā ma mua, e like me ka 'eha o ke kino a i 'ole ka ho'ohuikau 'ia o nā hana ma'amau ma ke kula.

"Lā'au ho'ohei", 'o ia ho'i, he lā'au 'ona a mea 'ē paha i ho'ākāka 'ia ma ka helu I ā hiki i ka V o ka Mokuna 329, *Hawai'i Revised Statutes*.

"Ho'oponopono a kūkā pū me ka haumāna", 'o ia ho'i, hālāwai kekahi haumāna me kekahi luna ho'omalulu, kāna kumu kula a mau kumu kula paha, a me kekahi makua paha no ke a'o 'ia 'ana no ka hana kūpono 'ana.

"Ho'oponopono ulia pōpilikia", 'o ia ho'i, ka wehe 'ia 'ana o kekahi haumāna mai ke kula aku no kekahi ulia pōpilikia ma muli o ka 'ike 'ia he weliweli ke kūlana palekana o ia haumāna a i 'ole nā haumāna 'ē a'e ma muli o ka hana a ia haumāna, a i 'ole ia, he pono e wehe 'ia ia haumāna ma muli o ka nui o kāna mau hana ho'ohuikau i nā hana ma'amau o ke kula a i mea e mālama ai i nā kuleana o nā haumāna 'ē a'e e ho'omau i ka ho'ona'auao 'ia 'ana me ka ho'ohuikau 'ole 'ia.

"Ho'oweliweli ma ka lolouila", 'o ia ho'i, nā hana i ho'olele 'ia ma ka lolouila, e like me ka *Internet*, ke kelepona hele, ka mīkini kōkua ho'olele mana'o (*PDA*), a i 'ole kekahi mīkini pa'a lima uea 'ole, i ho'olele 'ia i kekahi haumāna a limahana paha o ka 'Oihana e 'eha ai ka mana'o

a i 'ole ke kino o ia haumāna a limahana paha a kūpono ke ko'iko'i, ka pinepine, a laha paha i mea e weliweli ai kahi e ho'ona'auao 'ia ai:

- (1) Ma ka pā kula a i 'ole kekahi wahi o ka 'Oihana Ho'ona'auao, ma luna o kekahi ka'a o ka 'Oihana Ho'ona'auao, a i 'ole ma kekahi papa hana i kāko'o 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao ma ka pā kula a ma waho paha;
- (2) Ma kekahi mea ho'olele 'ike a ka 'Oihana Ho'ona'auao me ka 'ae 'ole 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao; a i 'ole
- (3) Ma kekahi 'ano 'ē a'e o ka ho'olele 'ana i ka mana'o no waho o ka pā kula i nui kūpono kona ko'iko'i, pinepine, a laha paha i mea e weliweli ai kahi e ho'ona'auao 'ia ai kekahi haumāna a limahana paha o ke kula, a i 'ole 'o ia mau mea 'elua.

Ma ka loiloi 'ana inā he hana ho'oweliweli kekahi hana, he pono nō e nānā 'ia nā hua'ōlelo i koho 'ia a i 'ole nā hana i hana 'ia a inā ua hana 'ia ia hana i mua o kekahi po'e kānaka a i 'ole hō'ike 'ia i kekahi kanaka a mau kānaka paha, ka launa 'ana o ka mea nāna ka hana ho'oweliweli me ka mea i ho'oweliweli 'ia, a me ka mana'o a kuko paha o ka mea nāna ka ho'oweliweli 'ana ma kona hō'ike 'ōlelo 'ana a i 'ole ma ka hō'ike o kāna hana a mau hana paha. 'O ka ho'olele mana'o 'ana ma ka lolouila, 'o ia ho'i ka ho'ohana 'ana i nā lako lolouila ma ka lolouila a i 'ole kekahi 'ano hana ho'olele mana'o ma ka lolouila, ke kelepona hele a i 'ole kekahi 'ano mīkini uila no ka ho'olele 'ana i ka leka uila i ho'olele 'ia i ke kaiāulu, ke kelepa'i (fax) a i 'ole kekahi mau 'ano hana e ho'ohui pū ana i nā mea i helu 'ia a'ela ma luna nei.

"Mea weliweli a lā'au weliweli paha", 'o ia ho'i, kekahi 'ano mea pahū, mea hana, mea, a lā'au paha, inā he mea ola a ola 'ole paha, i ho'ohana 'ia a i 'ole makemake 'ia e ho'ohana 'ia me ka maopopo he hiki ke ho'omake a hō'eha paha i ke kino o kekahi kanaka. 'O kekahi mau mea like ('a'ole e kaupalena 'ia penei wale nō), 'o ia ho'i, 'o ka pahi, nā mea e pono ai ka hana 'ana i kekahi pahūpahū paipu, ka pauka, ka lā'au kīkī wela, nā mea hana hakakā, e like me ka lā'au hili a i 'ole ka hōkū kiloi; a me nā mea ola 'ole e like me ka paipu, ka lā'au, ka lā'au hili kinipōpō i ho'ohana 'ia no ka hili 'ana i kekahi kanaka i mea e weliweli a 'eha ai paha ke kino o kekahi kanaka.

"Mea pepehi", 'o ia ho'i, he mea i hana 'ia no ka hō'eha a i 'ole ka ho'omake 'ana paha i ke kino o kekahi kanaka. 'O kekahi mau mea like ('a'ole e kaupalena 'ia penei wale nō), 'o ia ho'i, ka pahi hahai holoholona, ka pahi pelu, ka pahi, ka lā'au pālau, ka ma'a, ka lā'au hili, ka pu'u lima hao a mea pepehi 'ē a'e paha no ka hō'eha a ho'omake 'ana paha i ke kino o kekahi kanaka.

"Ka 'Oihana", 'o ia ho'i ka 'Oihana Ho'ona'auao.

"Kāohi", 'o ia ho'i, ka ho'opa'a 'ana i kekahi haumāna ma ka pā kula i nā hola o ka ho'ona'auao 'ole 'ana i mea e ho'okō ai ia haumāna i nā hana i koi 'ia e nā luna o ke kula ma ke 'ano he ho'opa'i no kekahi hana hewa a ia haumāna.

"Ho'opa'i wehe", 'o ia ho'i, ka wehe 'ana i kekahi haumāna mai ke kula aku kahi e hele ai ia haumāna ma muli o kona 'a'e 'ana i ka Paukū 8-19-6. 'A'ohe pili mai o ka ho'opa'i wehe inā no kekahi wahi mai ka haumāna i wehe 'ia ka ho'okoe 'ia 'ana o kona wahi noho ma lalo o ka Mokuna 13 o ke Po'omana'o 8 ma muli o ka pau 'ana o ka pono o ke kumu i ho'okoe 'ia ai ia wahi.

"Ho'oku'u loa", 'o ia ho'i, ka wehe 'ia 'ana o kekahi haumāna mai nā kula aupuni aku o Hawai'i no ke koena o ka makahiki kula a i 'ole no kekahi kōā o ka manawa he ho'okahi makahiki a 'oi no ka ho'opa'i 'ana no ka pa'a 'ana i ka pū kī.

"Hana hōkai", 'o ia ho'i, he hana ma ka pā kula a i 'ole kekahi wahi o ka 'Oihana Ho'ona'auao, ma luna o kekahi ka'a o ka 'Oihana, a i 'ole ma kekahi papa hana i kāko'o 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao ma ka pā kula a ma waho paha:

- (1) Ka hakakā a ho'oweliweli 'ana paha a i 'ole ma ka ho'oweliweli 'ana e hō'eha i ke kino o kekahi kanaka e like me ma ka 'uā 'ana;

- (2) Ka hana kuli kūpono 'ole 'ana i mea e ho'ohuikau ai i nā hana ma'amau o ke kula;
- (3) Ka ho'opuka 'ana i kekahi 'ōlelo hō'eha mana'o, ka hana 'ana i kekahi hana lima hō'eha mana'o, ka hana 'ana i kekahi hana hō'ike'ike hō'eha mana'o i kekahi kanaka i kokoke me ka mana'o e koi i ia kanaka e ki'i mai e hakakā;
- (4) Ka hana 'ana i kekahi hana e weliweli ai i 'ae 'ole 'ia ma kekahi laikini a palapala 'ae paha;
- (5) Ka ho'okū a ālai 'ana paha i ka holo o kekahi kanaka ma kekahi kula aupuni no ka nonoi 'ana i kālā a kōkua paha; a i 'ole
- (6) Ka ho'opā kūpono 'ole 'ana i kekahi kanaka e like me ka hana ei paha me ka 'aelike pū 'ana a i 'ole ka ho'opā 'ana i kekahi māhele o ke kino o kekahi kanaka me ka 'aelike pū 'ana. 'A'ole na'e e kaupalena 'ia penei wale nō.

"Mea hana lā'au 'ona", 'o ia ho'i, he mea hana, mea i hana 'ia, mea o kekahi 'ano, a i 'ole he huihui 'ana paha o ua mau mea nei i ho'ohana 'ia no ke kanu 'ana, ka 'ohi 'ana, ka hana 'ana, ka ho'āhu 'ana, ka mālama 'ana, ka hūnā 'ana, ka hou 'ana, ka 'ai, inu a hanu 'ana, a i 'ole no ka ho'okomo 'ana i kekahi lā'au 'ona i loko o ke kino o ke kanaka ma ka 'a'e 'ana i kēia mokuna. 'O kekahi mau mea like ('a'ole e kaupalena 'ia penei wale nō), 'o ia ho'i kēia mau mea:

- (1) He poho, mea hana, mīkini, mea ho'oka'awale ea, kaupaona, mea ho'ohuihui, pola, ipu, puna, huaale, pāluna, wahī leka, a i 'ole kekahi mea i ho'ohana 'ia me ka mana'o e hana, ho'omākaukau, ho'ohuihui, ho'āhu a hūnā paha i kekahi lā'au 'ona;
- (2) He 'ohe, paipu, a 'ili hou kui paha, kui, a me nā mea 'ē a'e i hana 'ia no ka hou 'ana i ka lā'au 'ona i loko o ke kino o ke kanaka a i 'ole nā mea i hana 'ia me ka mana'o e ho'ohana 'ia no ka hou 'ana i ka lā'au 'ona;
- (3) Nā mea i ho'ohana 'ia a hana 'ia paha no ka 'ai, inu, hanu a ho'okomo 'ana paha i ka pakalōlō, *cocaine*, *hashish*, a 'aila *hashish* paha a i 'ole kekahi 'ano o ka *methamphetamine* ("hau") a i 'ole ka lā'au *anabolic steroid* i loko o ke kino o ke kanaka, e like me kēia mau mea:
 - (A) Ka paipu hao, lā'au, aniani, *acrylic*, pōhaku, 'ea a i 'ole pālolo, paipu wai, pūnuku puhi a ho'ohuihui ea paha, pine po'omuku pakalōlō; 'o ia ho'i nā mea i ho'ohana 'ia no ka pa'a 'ana i nā mea wela e like me ka pakalōlō i emi loa ka nui a pōkole loa paha no ka pa'a lima 'ana;
 - (B) Ke puna *cocaine* li'ili'i a me ka 'ohe *cocaine*, *bong*, paipu puhi hau, a i 'ole ka pahu ho'ohu'ihu'i; a me
 - (C) Kekahi 'ano mea hana lā'au 'ona e like me ia i ho'ākāka 'ia ma ka paukū 329-1, *Hawai'i Revised Statutes*.

"Limahana ho'ona'auao", 'o ia ho'i, he luna ho'omalū, limahana i a'o 'ia, kumu a'oa'o, kumu kula, a limahana paha o ka 'Oihana Ho'ona'auao, a i 'ole kekahi kanaka hana manawale'a ma kekahi papa hana kula a papa hana paha i kāko'o 'ia a 'ae 'ia paha e ka 'Oihana Ho'ona'auao, a i 'ole kekahi kanaka i hai 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao ma ka palapala 'aelike a nāna e ho'okō i kekahi kuleana pili i ka ho'ona'auao 'ana.

"Ho'oweliweli kā'ilikū", 'o ia ho'i, ka hana a kekahi kanaka no kēia mau kumu:

- (1) No ke ki'i 'ana a i 'ole ka lawe 'ana i ka mana ma luna o ka ukana a i 'ole nā hana a kekahi kanaka me ka mana'o e 'au'a i ia kanaka i ia ukana a hana paha ma ka ho'oweliweli 'ana iā ia ma ka 'ōlelo a i 'ole ma ka hana:
 - (A) I mea e 'eha ai ke kanaka i ho'oweliweli 'ia a i 'ole i kekahi kanaka 'ē i kekahi wā e hiki mai ana;
 - (B) I mea e pohō ai kekahi ukana;
 - (C) I mea e pa'a a kāohi 'ia ai paha ke kanaka i ho'oweliweli 'ia ma kekahi wahi;

- (D) I mea e hu'e 'ia ai kekahi huna a i 'ole i mea e ho'olaha ai i kekahi mea i kuhi 'ia he 'oia'i'o, inā he 'oia'i'o nō a 'a'ole paha, i mea e hō'ino, kūamuamu, a ho'ohenehene 'ia ai paha kekahi kanaka a i 'ole i mea e pilikia ai ke kūlana hō'ai'ē a hanohano paha ma kāna 'oihana;
- (E) Hō'ike laulā i kekahi 'ike i makemake 'ia e hūnā 'ia e ka mea i ho'oweliweli 'ia a i 'ole kekahi kanaka 'ē;
- (F) Hō'ike waha a hā'awi paha i kekahi 'ike, a i 'ole 'au'a i ka hō'ike waha a i 'ole ka hā'awi 'ana i kekahi 'ike pili i ka ho'opī'i 'ana a i 'ole ka pale 'ana o kekahi kanaka ma kekahi hihia kānāwai;
- (G) Hana a 'au'a paha i kekahi hana ma ke 'ano he mea lawelawe i ka lehulehu a i 'ole kāohi i kekahi mea lawelawe i ka lehulehu i ka hana a 'au'a paha i kekahi hana;
- (H) Ho'omaka a ho'omau paha i kekahi 'olohani, 'au'a laulā 'ana a i 'ole kekahi hana i alu like 'ia no ke kī'i 'ana i kekahi pono i makemake 'ole 'ia a i loa'a 'ole mai no ka pono o ka hui a ka haumāna i hō'ike ai he lālā 'o ia o ia hui; a i 'ole
- (I) Hana i kekahi hana 'ē e loa'a 'ole ai kekahi pono i ka mea e hana ana i ia hana, akā, he pōpilikia ka hopena o kekahi kanaka ma ka hana 'ia 'ana o ia hana ma kona olakino, kūlana palekana, ho'ona'auao 'ana, 'oihana, kūlana hana, kūlana pili kālā, kūlana i waena o ka lehulehu, a i 'ole kona pilina me kona mau hoa launa;

- (2) Koi a i 'ole ho'okikina i kekahi kanaka e hana i kekahi hana a ia kanaka e makemake 'ole ai e hana e like me kona kuleana ma ke kānāwai a i 'ole e hana i kekahi hana i kū i ke kānāwai ma ka 'ōlelo a i 'ole ka hana ho'oweliweli 'ana iā ia e hana i kekahi hana i helu 'ia ma ka Paukū (A) ā hiki i (I) o kēia ho'ākāka 'ana; a i 'ole
- (3) Hana i kekahi hō'ai'ē a ho'olako paha i ke kālā no ia hana, a i 'ole 'ohi i kekahi hō'ai'ē ma ka ho'oweliweli 'ana.

“Hakakā”, 'o ia ho'i, ka ho'omaka 'ana a i 'ole ka paipai 'ana i ka ho'opā 'ana i ke kino o kekahi kanaka ma ka huhū a i 'ole no ka hō'eha 'ana i ke kino o kekahi kanaka. Penei ke 'ano o ka hakakā 'ana, akā, 'a'ole e kaupalena 'ia penei wale nō:

- (1) Komo i ka ho'opā aku a ho'opā mai i ke kino o kekahi kanaka ma ka huhū a i 'ole me ka mana'o e hō'eha;
- (2) Ka ho'ohenehene, ho'ouluhua, ho'oweliweli, a i 'ole ka hō'a'a 'ana i kekahi kanaka i kī'i mai ia e ho'opā mai i ke kino o ka mea nāna kēia mau mea i hana me ka huhū;
- (3) Ka pāna'i 'ana ma ka ho'opā 'ana i ke kino o kekahi kanaka nāna i ho'ohenehene, ho'ouluhua, ho'oweliweli, a i 'ole hō'a'a mai; ka hō'a'a 'ana ma ka 'ōlelo; a i 'ole
- (4) Kōkua i kekahi hakakā ma ka nānā 'ana a me ka paipai 'ana.

“Pū kī”, 'o ia ho'i:

- (1) Kekahi mea pepehi ('a'ole e kaupalena 'ia penei wale nō), e like me ka pū, pū kī lū, pū ea e like me ka pū BB, pū pōkā 'ana'ana, pū pena, a i 'ole ka pū pana pua a i 'ole kekahi mea hana e hana 'ia a i 'ole i pau i ka hana 'ia a i 'ole i hiki ke ho'ololi koke 'ia no ke kī 'ana i kekahi mea lele;
- (2) Ka haka a i 'ole ka 'apo o kekahi mea pepehi i like me ua mau mea nei;
- (3) Kekahi kā'ei pū a mea ho'ohāmau paha no ka pū; a i 'ole
- (4) Kekahi mea ho'oluku. 'O ke 'ano o ia mea he “mea ho'oluku”, 'o ia ho'i:
 - (A) Kekahi mea pahū, mea hō'ā ahi a mea kīkī ea lā'au make paha:
 - (i) Pahūpahū;

- (ii) Pahūpahū kiloi lima;
 - (iii) Kao lele me ka mīkini ho'olele;
 - (iv) Kao lele lako kaua me ka pōkā pahū a mea hō'ā ahi i loko;
 - (v) Pōkā pahū i kanu 'ia; a i 'ole
 - (vi) Kekahi mea i like kona 'ano me kekahi o nā mea i hō'ike 'ia ma ka māhele ma mua o kēia;
- (B) Kekahi 'ano mea pepehi e ho'ololi 'ia ana a i 'ole i hiki ke ho'ololi 'ia no ka ho'olele 'ana i kekahi mea lele, e like me ka mea pepehi ho'olele mea lele ma ka pahū 'ana o kekahi mea pahū a mea ho'olele 'ē a'e paha; a i 'ole
- (C) Kekahi huihui 'ana a i 'ole nā 'āpana i hana 'ia a makemake 'ia paha no ka ho'ololi 'ana i kekahi mea i helu 'ia ma luna nei e loa'a koke ai kekahi mea pepehi i hana 'ia.

“Pūlima kolohe”, 'o ia ho'i:

- (1) Ka pūlima 'ana o kekahi haumāna i kekahi inoa ma waho a'e o kona inoa pono'i ma kekahi palapala a i 'ole;
- (2) Ka hana 'ana i kekahi mea e like me ke kikiki papa hana hana kālā a i 'ole kikiki pā'ani ma ka 'a'e 'ana i ke kānāwai.

“Piliwaiwai”, 'o ia ho'i, ke kau 'ana i kekahi mea waiwai ma ka pā'ani 'ana i kekahi pā'ani a ho'okūkū paha me ka ho'ā'o pū e lanakila ma ia pā'ani a ho'okūkū paha a me ka maopopo mua 'ole 'ia 'o ka mea lanakila, a me ka 'aelike mua 'ana e lilo i ka mea lanakila kekahi mea waiwai aia nō i ka hopena o ka ho'okūkū. 'A'ohe pili o ka mana'o o ia mea he “piliwaiwai” i kekahi hana a kekahi hui 'oihana i kū nō i nā kānāwai pili i ka 'aelike, e like me nā 'aelike no ke kū'ai aku a kū'ai mai i nā waiwai ho'opa'a a mea kū'ai paha e uku pāna'i ai no kekahi pohō ma muli o ka ho'ā'o 'ana ('a'ole e kaupalena 'ia penei wale nō), e like me nā 'aelike uku a i 'ole ka hō'oiā 'ana no ka 'inikua ola, olakino, a i 'ole ulia ('a'ole e kaupalena 'ia penei wale nō).

“Ho'ouluhua”, 'o ia ho'i, he haumāna e ho'ouluhua, ho'oweliweli, ho'oweliweli ma ka lolouila, ho'okū'aki a ho'omāka'u ana paha i kekahi kanaka ma ka hana 'ana i kēia mau hana ('a'ole e kaupalena 'ia penei wale nō):

- (1) Hili, pahu, peku, a i 'ole ho'opā aku paha i kekahi kanaka ma ke 'ano kūpono 'ole a i 'ole ma ka waiho 'ana i kekahi kanaka e ho'opā 'ia mai ma ke 'ano kūpono 'ole;
- (2) 'Ōlelo 'ino, koikoi a hō'a'a paha i kekahi kanaka ma kekahi 'ano e ki'i mai ia kanaka e hō'eha i ke kino o kekahi kanaka;
- (3) 'Ōlelo a i 'ole hō'ike'ike ma ke 'ano e 'ano 'ē ai ka mana'o o kekahi kanaka, a i 'ole ma ke 'ano e mana'o ai kekahi kanaka ke koikoi a ho'oweliweli 'ia maila paha 'o ia a waiho 'ia paha 'o ia ma ke kūlana weliweli no kekahi kumu e like me kona lāhui kanaka, ka waiho'olu'u o kona 'ili, kona 'āina kumu, kona mo'okū'auhau, kona 'ao'ao he kāne a wahine paha, a pēlā nō kona 'ao'ao āna e mana'o ai nona ia 'ao'ao he kāne a wahine paha, kona 'ao'ao o ka ho'omana, kona kīnā o ke kino, a i 'ole kona 'ao'ao o ka makemake o ka hoa hana ei i mea e 'ano 'ē a weliweli ai paha kahi āna e ho'ona'auao 'ia nei a i 'ole i ho'ohuikau 'ia ai ka ho'ona'auao 'ia 'ana o kekahi haumāna a i 'ole i mea e pilikia ai ka holomua o ka ho'ona'auao 'ia 'ana o kekahi haumāna a mau haumāna paha;
- (4) Ke kapakapa inoa kolohe 'ana, ka hana lima kolohe 'ana, ka hō'ino 'ana, a i 'ole ka ho'ohenehene 'ana i kekahi kanaka e mana'o nei ke ho'oha'aha'a, hō'a'a, ho'oweliweli a ho'ohilahila 'ia nei paha 'o ia;
- (5) Ke kelepona 'ana me ka 'ole o kekahi kumu kūpono no ke kama'ilio 'ana;
- (6) Ka ho'olele 'ana i kekahi mana'o me ka hūnā pū i ka inoa o ka mea nāna ia ho'olele 'ana, a i 'ole ka ho'olele 'ana i ka mana'o i ka manawa kūpono 'ole loa, a i 'ole me ka ho'ohana pū i ka 'ōlelo kalakala loa e ho'ohuhū ai ma ka pā kula a i

‘ole ma kekahi wahi o ka ‘Oihana Ho‘ona‘auao, ma luna o kekahi ka‘a o ka ‘Oihana Ho‘ona‘auao, a i ‘ole ma kekahi papa hana i kākō‘o ‘ia a i ‘ole ho‘i kekahi papa hana ma ka pā kula a ma waho paha;

- (7) Ka ho‘omāka‘u ‘ana i kekahi kanaka i mea e ālai ‘ia ai kekahi kanaka a mau kākānaka paha i ke komo ‘ana i kekahi hale o ka pā kula, ka ho‘ohana ‘ana i nā pono, nā lawelawe, a i ‘ole nā pā, e like me ka hale ho‘opau pilikia (‘a‘ole e kaupalena ‘ia penei wale nō); a i ‘ole
- (8) Ka hō‘eha, kāohi lima, ‘ōlelo ho‘oweliweli, a i ‘ole uhai malū ‘ana, a i ‘ole kekahi huihui ‘ana o kēia mau mea.

“Hana kolohe lālā hou”, ‘o ia ho‘i, ka hana ‘ana ma ka ho‘olilo ‘ana i kekahi kanaka he lālā o kekahi hui haumāna a papa hana paha, inā ma ka pā kula a i ‘ole ma kekahi wahi o ka ‘Oihana Ho‘ona‘auao, ma luna o kekahi ka‘a o ka ‘Oihana Ho‘ona‘auao, a i ‘ole ma kekahi papa hana i kākō‘o ‘ia e ka ‘Oihana Ho‘ona‘auao a i ‘ole ma ka pā kula a ma waho paha, i weliweli ai ke kūlana kūpono o ke kino a i ‘ole ka no‘ono‘o ‘ana o kekahi haumāna. ‘O kekahi mau mea like (‘a‘ole e kaupalena ‘ia penei wale nō), ‘o ia ho‘i, ka hili ‘ana me ka uepa, ka hili lima ‘ana, ke kuni ‘ana me ka hao wela, ka ho‘okikina ‘ia ‘ana o ka ho‘oikaika kino, ka waiho ‘ia ‘ana ma kahi anuanu a wela loa paha, ka ho‘okikina ‘ia ‘ana o ka ‘ai a inu ‘ia ‘ana paha o kekahi mea e like me ka mea‘ai, ka lama, ka mea inu, ka lā‘au a i ‘ole mea ‘ē paha, ka wehe ‘ia ‘ana o ka lole, a i ‘ole kekahi ‘ano hana i ho‘okikina ‘ia e pilikia ai ke kūlana kūpono o ke kino a i ‘ole ka no‘ono‘o ‘ana, a i ‘ole ‘o ia mau mea ‘elua, a i ‘ole ke kūlana palekana o kekahi haumāna, a i ‘ole ka hana ‘ana a uluhua loa ka mana‘o o kekahi haumāna, e like me ka ‘au‘a ‘ia ‘ana o ka hiamoe a ho‘omaha ‘ana paha, ka waiho ‘ia ‘ana ma kahi mehameha loa no ka wā lō‘ihi a i ‘ole ka ho‘ohilahila ‘ia ‘ana.

“Hao”, ‘o ia ho‘i, ke ki‘i ‘ana i kekahi mea mai kekahi kanaka ma ka ho‘oweliweli ‘ana a i ‘ole ma ka hana ‘ana i mea e mana‘o ‘ia mai ai kekahi kanaka ke ho‘oweliweli ‘ia nei ‘o ia.

“Pepehi kanaka”, ‘o ia ho‘i, ka ho‘omake ‘ana i kekahi kanaka.

“Ka ho‘ohana kūpono ‘ole ‘ia ‘ana o nā mea pili i ka *Internet* a me nā pono no ia mea, a i ‘ole ke kānalua ‘ia ‘ana o ke ‘ano o ka ho‘ohana ‘ia ‘ana, a i ‘ole ‘o ia mau mea ‘elua”, ‘o ia ho‘i, ka ‘a‘e ‘ana o kekahi haumāna i ka *Internet Access Policy*,¹ a me ka *Internet Access Regulations*² a ka ‘Oihana a me ka *Network Support Services Branch’s Acceptable User Guidelines*³ no ka ho‘ohana ‘ana i nā lolouila a me nā lako e pono ai nā laina lolouila. ‘O kekahi mau mea like (‘a‘ole e kaupalena ‘ia penei wale nō), ‘o ia ho‘i, ‘o ka ho‘opau ‘ana a hō‘alo ‘ana paha i nā kākānana, nā polokalamu piliwaiwai, nā polokalamu ka‘ana mele, a i ‘ole nā ki‘i e hō‘ike‘ike ana i nā hana pili i ka hana ei, ‘o ia mau mea e palepale ana i ka mikiona a me nā kumu o ka ‘Oihana. Aia kēia mau ka‘ina hana ma nā ‘ao‘ao *Internet* i helu ‘ia ma nā kuhia o lalo (*footnote*) a i ‘ole aia ma ke ke‘ena o ke kula.

“Iā‘au i pāpā ‘ia”, ‘o ia ho‘i, he mea i pāpā ‘ia ka pa‘a, hā‘awi, ‘ai, inu, hana, ho‘ohana, kū‘ai, a hali ‘ana paha ma lalo o ka mokuna 329, *Hawai‘i Revised Statutes* a me ka mokuna 712, māhele IV, *Hawai‘i Revised Statutes*.

“Ke a‘oa‘o ‘ana i kekahi haumāna no kāna mau hana kūpono ‘ole”, ‘o ia ho‘i, ma muli o kekahi ho‘opa‘i ‘ana, a‘oa‘o ‘ia ka haumāna no kāna mau hana kūpono ‘ole. ‘O kekahi mau mea like (‘a‘ole e kaupalena ‘ia penei wale nō), ‘o ia ho‘i, ka hana a ho‘okō ‘ana i kekahi papa hana ho‘oponopono hana, ka hana ‘ana i kekahi ‘aelike ho‘oponopono hana a i ‘ole ke a‘o ‘ia ‘ana i nā hana kūpono ma waena o ka lehulehu, a i ‘ole kekahi ‘ano huihui ‘ana o ua mau mea nei.

¹ Board of Education Policy 2170, ho‘ololi ‘ia 10/1997, <http://lilinode.k12.hi.us/STATE/BOE/POL1.NSF>

² Hawaii Department of Education 2170.1 Internet Access Regulations, ho‘ololi ‘ia 08/2000, <http://www.k12.hi.us/~atr/policy2000/intaccreg.htm>

³ Department of Education Network and Internet Services, ho‘ololi ‘ia 11/29/2004; <http://nssb.k12.hi.us>

“Ho’olohe ‘ole”, ‘o ia ho’i, ka ho’olohe ‘ole ‘ana a i ‘ole ka hō’ole ‘ana e ho’olohe i kekahi kauoha i kuleana ai kekahi kumu kula, luna, a i ‘ole kekahi limahana o ka ‘Oihana nāna e kauoha.

“Wehe ma loko o ke kula”, ‘o ia ho’i, ka wehe ‘ia ‘ana o kekahi haumāna mai kona papa hana aku no ka ho’opa’i ‘ana, akā, waiho ‘ia ‘o ia ma lalo o ka ho’omalua ‘ana o nā limahana o ke kula no ka ho’opau ‘ana i kāna hana kula.

“Kahi ho’ona’auao ‘oko’a no ka manawa”, ‘o ia ho’i, ‘o ka “IAES” (Interim alternative educational setting), ‘o ia kahi e waiho ‘ia ai kekahi haumāna no kekahi kōā o ka manawa no kona wehe ‘ia ‘ana mai kona papa hana ho’ona’auao no ka ho’opa’i ‘ana. Ho’omau ‘ia ka ho’ona’auao ‘ia ‘ana o ia haumāna e hiki ai iā ia ke komo i nā papa hana ho’ona’auao ma’amau a holomua ā puka ‘o ia ma nā pahu hopu i hō’ike ‘ia ma ka IEP o ka haumāna.

“Ka ho’ohana ‘ana i kekahi mea hō’ona”, ‘o ia ho’i, ka ho’ohana ‘ana i kekahi mea nāna e ho’ololi i nā hana ma’amau o ke kino a i ‘ole ka no’ono’o ‘ana, e like me ka lama. ‘A’ole e kaupalena ‘ia penei wale nō.

“Peni kukui kukuna”, ‘o ia ho’i, he mea e kī ana i kekahi kukui kukuna mā’ama’ama loa he kiko kona ki’i ma luna o kekahi mea i kī ‘ia ai a ‘a’ole i ‘ae ‘ia e ka ‘Oihana Ho’ona’auao. Pāpā ‘ia ka ho’ohana ‘ia ‘ana o ia mea ma ka pā kula a i ‘ole kekahi wahi o ka ‘Oihana Ho’ona’auao, ma luna o kekahi ka’a o ka ‘Oihana Ho’ona’auao, a i ‘ole ma kekahi papa hana i kāko’o ‘ia e ka ‘Oihana Ho’ona’auao ma ka pā kula a ma waho paha, koe ke ‘ae ‘ia.

“Ha’alele me ka ‘ae ‘ole ‘ia ‘ana”, ‘o ia ho’i, ka ha’alele ‘ana i ka pā kula, kekahi wahi o ka ‘Oihana Ho’ona’auao, a i ‘ole kekahi papa hana o ka ‘Oihana Ho’ona’auao me ka ‘ae mua ‘ole ‘ia ‘ana e nā luna o ke kula.

“Nā hana ho’opilikia pinepine ‘ole”, ‘o ia ho’i nā hana i kaka’ikahi ka hana ‘ia ‘ana, pōkole ka hana ‘ana, a ‘a’ohe ‘eha nui o ka hopena.

“Leka” a i ‘ole “leka ‘ia”, ‘o ia ho’i nā palapala i ho’ouna ‘ia penei:

- (1) Ma ka ‘oihana hale leka;
- (2) Ma ka leka i hō’oia ‘ia; a i ‘ole
- (3) Noi ‘ia ka hō’oia ‘ia o ka loa’a aku o ka leka.

“Nā hana ho’opilikia iki”, ‘o ia ho’i, ka hana ‘ana i nā mea i mana’o ‘ia ‘a’ole he pilikia ko’iko’i. ‘O kekahi mau mea like (‘a’ole e kaupalena ‘ia penei wale nō), ‘o ia ho’i, kēia mau mea nei.

- (1) “ ‘A’ana”, ‘o ia ho’i, he haumāna e hō’ole ana e ho’olohe i kekahi noi a kekahi kanaka makua;
- (2) “Ho’ohuikau”, ‘o ia ho’i, hana kekahi haumāna i kekahi hana e ho’ohuikau iki ai i ka hana ma’amau o ke kula;
- (3) “ ‘A’e lula lola”, ‘o ia ho’i, komo kekahi haumāna i kekahi lola i kū ‘ole i nā lula pili i ka lola e like me ia i ho’ākāka ‘ia e ke kula;
- (4) “ ‘Ōlelo kūpono ‘ole”, ‘o ia ho’i, ho’opuka kekahi haumāna i kekahi ‘ōlelo kūpono ‘ole i kekahi manawa he kaka’ikahi;
- (5) “Ho’opā kino”, ‘o ia ho’i, ho’opā kekahi haumāna i kekahi kanaka ma ke ‘ano kūpono ‘ole, akā, ‘a’ole ko’iko’i loa ka pilikia;
- (6) “Ka ho’ohana kūpono ‘ole ‘ana i kekahi pono”, ‘o ia ho’i, kūpono ‘ole ke ‘ano o ka ho’ohana ‘ana o kekahi haumāna i kekahi pono;
- (7) “Lohi”, ‘o ia ho’i, lohi ka hiki ‘ana o ka haumāna i ke kula ma hope o ka ho’omaka ‘ana o ke kula, a i ‘ole hiki mai ka haumāna i ka papa ma hope o ka ho’omaka ‘ana o ka papa, a i ‘ole ‘o ia mau mea ‘elua.

“Palaleha”, ‘o ia ho’i, ka mālama pono ‘ole ‘ana e like me ka hana a kekahi kanaka mālama pono a na’auao, inā like kāna hana, a he lilo, pohō, haki, a ‘ino’ino ka hopena o kekahi puke kula, pono, a i ‘ole lako.

“Makua”, ‘o ia ho’i, ka makua hānau a kū i ke kāmāwai a i ‘ole kekahi kahu o ka haumāna i kū i ke kāmāwai. No nā haumāna ‘umi kumamāwalu o lākou mau makahiki a ‘oi, lilo nā kuleana makua i ka haumāna.

“Pohō o kekahi pono” a i ‘ole “hō’ino’ino pono”, ‘o ia ho’i:

- (1) Ka hana ‘ana ā ‘ino’ino kekahi pono a ke kula a i ‘ole ka ukana a kekahi kanaka;
- (2) Ka luku ‘ana a i ‘ole ka hana ‘ana ā ‘ino’ino kekahi pono a hale paha o ke kula; a i ‘ole
- (3) Ka luku ‘ana a i ‘ole ka hana ‘ana ā ‘ino’ino nā lako o ke kula. ‘O kekahi mau mea like (‘a’ole e kaupalena ‘ia penei wale nō), ‘o ia ho’i, ka puke ‘alemanaka, ka pepa inoa, a i ‘ole ka pepa hale ‘aina.

“Ka ho’āla ‘ana i kekahi pi’oloke ho’opunipuni”, ‘o ia ho’i, ho’olele kekahi haumāna i kekahi mana’o ho’opi’oloke no ke ahi a i ‘ole kekahi ‘ano pōpilikia ‘ē a’e i kekahi hale kinai ahi o ke aupuni a hana manawale’a paha, kekahi ke’ena o ke aupuni, a i ‘ole kekahi hui lawelawe i ka lehulehu pili i ka ho’oponopono ‘ana i ke pi’oloke pili i ka weliweli o ke ola a i ‘ole ka pono o kekahi pono.

“Uku i ke koi pohō”, ‘o ia ho’i, ka uku ‘ana i ke koi pohō i ka ‘Oihana a i ‘ole ka Moku’āina ‘o Hawai’i e like me ke kumu kū’ai kūpono o kekahi pono a ke kula aupuni i nalowale, ‘ino’ino, haki a luku ‘ia paha ma muli o ka palaleha ‘ana a i ‘ole ka hō’ino’ino ‘ana paha o kekahi haumāna i kekahi pono.

“Pākaha”, ‘o ia ho’i, ma ka ‘aihue a pōā ‘ana paha, hana kekahi haumāna i kēia mau mea:

- (1) Ho’ā’o ‘o ia e pepehi i kekahi kanaka ā make a hō’eha paha a ho’ā’o paha e hō’eha i ke kino o kekahi kanaka; a i ‘ole
- (2) Me kekahi mea pepehi weliweli a ‘a’ole paha:
 - (A) Ho’okikina ‘o ia i kekahi kanaka me ka mana’o e ho’opau i ke kū’ē’ē lima ‘ana o ia kanaka a i ‘ole kona ikaika e kū’ē’ē mai;
 - (B) Ho’oweliweli ‘o ia i ka ho’okikina ‘ana i kekahi kanaka i kokoke me ka mana’o e koi ikaika i ka hō’ae mai i ka lawe a i ‘ole ka pakele ‘ana me kekahi ukana; a i ‘ole
 - (C) Hō’eha ‘o ia i ke kino o kekahi kanaka.

“Kula” a i ‘ole “kula aupuni”, ‘o ia ho’i, nā kula a pau kahi e ho’ona’auao ai, ma waho a’e o nā kula nui, i ho’okumu a mālama ‘ia e ka ‘Oihana e like me nā kāmāwai o ka Moku’āina.

“Puke kula”, ‘o ia ho’i, nā puke a’o a me nā puke o ka hale waihona puke.

“Luna kula”, ‘o ia ho’i, kekahi luna ho’omalū, kumu i a’o ‘ia, kumu a’oa’o, kumu kula, kia’i pō, a i ‘ole kekahi limahana o ka ‘Oihana nona ke kuleana e ho’omalū i nā haumāna. ‘A’ole pili kēia i ka po’e i hai ‘ia ma ka palapala ‘aelike.

“Nā hewa pili i ke kula”, ‘o ia ho’i, nā hewa i pili i nā pono a ke kula a i ‘ole nā hewa i hana ‘ia ma ka pā kula a i ‘ole kekahi wahi o ka ‘Oihana Ho’ona’auao, ma luna o kekahi ka’a o ka ‘Oihana Ho’ona’auao, a i ‘ole ma kekahi papa hana i kākō’o ‘ia e ka ‘Oihana Ho’ona’auao ma ka pā kula a ma waho paha.

“Nā lula kula”, ‘o ia ho’i, nā lula o ke kula i pili i nā hana a nā haumāna a i ho’okumu ‘ia e ke kula.

“Limahana kula”, ‘o ia ho’i, kekahi kumu kula, luna, a i ‘ole kekahi limahana o ka ‘Oihana.

“Huli”, ‘o ia ho’i, inā ma hope o ka noi ‘ana i kekahi haumāna e hā’awipio i kekahi mea i pāpā ‘ia a hō’ole ia haumāna, a inā loa’a kekahi kumu kūpono e mana’o ai ua ‘a’e ia haumāna i ke kāmāwai a i ‘ole kekahi māhele o kēia mokuna, a i ‘ole inā loa’a kekahi pilikia pili i ke olakino a palekana paha no ka lā’au i pāpā ‘ia, ka mea pepehi weliweli, ka mea hana weliweli a i ‘ole ka pū kī, a i ‘ole he huihui ‘ana o ua mau mea nei, hiki i kekahi luna o ke kula ke nānā i nā mea o

loko a me nā ukana, 'o ia ho'i kēia mau mea nei ('a'ole e kaupalena 'ia penei wale nō): ka paiki pa'a lima, paiki 'ili kuapo, paiki hā'awe, lākeke, kāma'a, kākini, a i 'ole kekahi 'ano lole o waho.

"Kā'ili", 'o ia ho'i, ka lawe 'ana i kekahi ukana a mau ukana paha i pāpā 'ia i loa'a ma ka huli 'ana.

"Ho'opa'i ko'iko'i", 'o ia ho'i, ka ho'opa'i 'ana, e like me ka ho'oku'u loa 'ana, ka wehe 'ia 'ana mai ke kula aku, ka ho'oponopono 'ana i ka ulia pōpilikia, a me ka wehe 'ana i 'oi a'e i nā lā kula he 'umi ka lō'ihī a i 'ole wehe 'ia ka haumāna ma ka ho'oponopono ulia pōpilikia 'ana ma ka hopena no kekahi ulia pōpilikia he 'umi lā kula a 'oi ka lō'ihī ma ke kau ho'okahi.

"Hewa pili i ka hana ei" a i 'ole "pākaha pili i ka hana ei", 'o ia ho'i, ka ho'opā 'ana i kekahi kanaka ma ke 'ano i makemake 'ole 'ia a i 'ole ka hopu 'ana i nā māhele huna o ke kino, ka hō'ike'ike 'ana i nā māhele huna o ke kino, ka ho'okikina 'ana e hana ei, ka hana ei me ka waha, a i 'ole kekahi 'ano ho'opā 'ana pili i ka hana ei me ka hō'ike moakāka mai o kekahi kanaka i kona hō'ole 'ana, a i 'ole no ka hiki 'ole i kekahi kanaka ke hō'ike mai i kona hō'ole no kekahi kīnā o kona lolo a i 'ole ke kino.

"Puhī paka" a i 'ole "ho'ohana i ka paka", 'o ia ho'i, ka pa'a, ho'ohana, kū'ai a hā'awi 'ana paha i kekahi mea paka ma ka pā kula a i 'ole kekahi wahi o ka 'Oihana Ho'ona'auao, ma luna o kekahi ka'a o ka 'Oihana Ho'ona'auao, a i 'ole ma kekahi papa hana i kāko'o 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao ma ka pā kula a ma waho paha.

"Huli me ka wehe 'ia o ka lole", 'o ia ho'i, ka huli 'ana me ka pono e wehe 'ia ka lole a i 'ike 'ia ai ka ma'i, nā waiū o ka wahine, a i 'ole ka pale ma'i, a i 'ole he huihui 'ana o ia mau mea.

"Wehe", 'o ia ho'i, ka wehe 'ia 'ana mai ke kula aku no kekahi kōā o ka manawa i ho'ākāka 'ia i ka makahiki kula.

"Pahi panau", 'o ia ho'i, kekahi 'ano pahi me kekahi lapa e hemo hikiwawe ana ma ke kōmi 'ana i kekahi pihi a mea wehe paha:

- (1) Kōmi ka lima i kekahi pihi a mea 'ē paha ma ke 'au o ka pahi, a i 'ole
- (2) Ma muli o ka 'oni 'ana a i 'ole ka 'umekaumaha, a i 'ole 'o ia mau mea 'elua.

"Ho'oweliweli pepēhi", 'o ia ho'i:

- (1) Ka ho'oweliweli 'ana ma ka 'ōlelo a hana paha e hō'eha i ke kino o kekahi kanaka a i 'ole e hana ā 'ino'ino loa paha ka ukana a kekahi kanaka;
- (2) Me ka makemake e ha'alele 'ia kekahi hale ma ke pi'oloke a i 'ole me ka nānā 'ole 'ana i ka pilikia o ka ha'alele 'ia 'ana o kekahi hale ma ke pi'oloke, kahi i 'ākoakoa like ai nā kānaka a i 'ole kekahi wahi e kū ai nā ka'a no ka lehulehu; a i 'ole
- (3) Ka hō'ike'ike 'ana i kekahi mea i 'ano like ka nānā 'ana me kekahi pū kī a mea pepēhi paha.

" 'Aihue", 'o ia ho'i:

- (1) Ke ki'i 'ana a i 'ole ka lawe 'ana i ka mana ho'omalū ma luna o kekahi ukana a kekahi kanaka me ka 'au'a 'ana i ia ukana i ia kanaka;
- (2) Ke ki'i 'ana a i 'ole ka lawe 'ana i ka mana ho'omalū ma luna o kekahi ukana a kekahi kanaka ma ka ho'opunipuni 'ana a me ka 'au'a 'ana i ia ukana i ia kanaka;
- (3) Ke ki'i 'ana a i 'ole ka lawe 'ana i ka mana ho'omalū ma luna o kekahi ukana a kekahi kanaka i maopopo i ka mea nānā i lawe ua nalowale a i 'ole ha'alele hewa 'ia, a i 'ole ua hali hewa 'ia no ke kuhihewa 'ia o ke 'ano a me ka nui o ia ukana, ka inoa o ka mea i hā'awi 'ia ai, a i 'ole kekahi 'ano 'ike 'ē a'e, a me ka makemake e 'au'a i ka mea nānā ia ukana, 'a'ole hana ka mea i loa'a iā ia ia ukana i nā mea kūpono a pau e ho'omaopopo ai i ka inoa o ka mea nānā ia ukana me ka hō'ike aku iā ia no ka loa'a o ia ukana;
- (4) Ka 'imi 'ana e lawelawe 'ia me ka maopopo i ka mea nānā e 'imi nei i ka lawelawe 'ia mai he lawelawe ia i loa'a ma ka uku wale 'ana nō, ma ka

- ho'opunipuni 'ana, ka hana 'epa 'ana a i 'ole ma kekahi 'ano hana e hō'alo ai i ka uku 'ana no ia lawelawe;
- (5) Ka pa'a 'ana i ka mana ho'oholo ma luna o nā lawelawe a kekahi kanaka i kūpono 'ole nona a ho'oholo i ia mau lawelawe i pono 'o ia ma ia mau lawelawe a i 'ole i pono kekahi kanaka 'ē i kūpono 'ole nona ia mau lawelawe;
- (6) Ka 'au'a 'ana i ka uku aku i ke kālā ma kēia mau hana:
- (A) Ka lawe 'ana i ka mana ho'omalua ma luna o kekahi ukana a kekahi kanaka ma ka 'aelike 'ana a i 'ole me ka ukali 'ana mai o kekahi kuleana pili kānāwai e uku aku i kekahi heluna i ho'ākāka 'ia a i 'ole ma kekahi 'ano 'ē a'e o ka uku 'ana, inā mai ia ukana mai a i 'ole mai ke kālā mai e loa'a mai mai ia ukana mai, a i 'ole mai ka ukana pono'i a ke kanaka e makemake nei i ia ukana i ho'okoe 'ia ma ka heluna like, a me ka ho'omalua pū 'ana i ia ukana me he mea lā nāna nō ia mea a me ka hō'alo 'ana i ka uku 'ana aku no ia mea; a i 'ole
- (B) Ka lawelawe 'ia 'ana e kekahi limahana ma ka 'aelike 'ana a i 'ole me ka ukali 'ana mai o kekahi kuleana pili kānāwai e uku aku a i 'ole kekahi 'ano o ka uku 'ana i ke kālā i ka 'ekolu o ke kanaka i pili i ka lawelawe i makemake 'ia, a me ka hō'alo pū 'ana i ka uku 'ana aku a i 'ole kekahi 'ano o ka uku 'ana i ka manawa kūpono;
- (7) Ka 'ae, mālama a ho'olilo 'ana paha i kekahi ukana a kekahi kanaka me ka maopopo ua 'aihue 'ia, a me ka makemake e 'au'a i ka mea nāna ia ukana i ia ukana; a i 'ole
- (8) 'Aihue ma ka hale kū'ai:
- (A) Ka hūnā a lawe 'ana paha i kekahi ukana a mea kū'ai paha o kekahi hale kū'ai o ka 'Oihana Ho'ona'auao a i 'ole ma kekahi wahi kū'ai li'ilii' o ka 'Oihana Ho'ona'auao, me ka makemake e hana 'āpuka;
- (B) Ka ho'ololi 'ana i ka hō'ailona kumu kū'ai a i 'ole kekahi 'ano hō'ike o ke kumu kū'ai i pa'a ma luna o kekahi mea kū'ai o kekahi hale kū'ai o ka 'Oihana Ho'ona'auao a i 'ole ma kekahi wahi kū'ai li'ilii' o ka 'Oihana Ho'ona'auao, me ka makemake e hana 'āpuka; a i 'ole
- (C) Ka hali 'ana i nā mea kū'ai o kekahi hale kū'ai o ka 'Oihana Ho'ona'auao a i 'ole kekahi wahi kū'ai li'ilii' o ka 'Oihana Ho'ona'auao mai kekahi pahu waihona ā kekahi pahu waihona me ka makemake e hana 'āpuka.

"Komo hewa", 'o ia ho'i, ke komo a noho ho'omau 'ana paha ma ka pā kula a i 'ole kekahi wahi o ka 'Oihana Ho'ona'auao ma hope o ke a'oa'o kūpono a noi 'ia 'ana e ha'alele e nā luna o ke kula a i 'ole ka māka'i.

"Hele 'ole i ke kula", 'o ia ho'i, 'a'ole hiki mai kekahi haumāna i kekahi papa a mau papa paha a i 'ole i ka pā kula me ka 'ae 'ole 'ia 'ana e ke po'o kumu a i 'ole limahana i 'ae 'ia. [Mana i ka lā 9/1/82; am 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; am a pau i ka lā 5/19/97; am a pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: Hawai'i Const. Art. X, §3; HRS §§302A-101, 302A-1101, 302A-1112, 302A-1134, 302A-1134.5)

§8-19-3 Ka ho'opili 'ana. (a) E pili nā mea i ho'ākāka 'ia ma kēia mokuna i nā haumāna a pau i kākau inoa 'ia ma kekahi kula aupuni i ka makahiki kula ma'amau, ke kula kau wela, a i 'ole nā kōā ma waena o nā kau me ka nānā 'ole 'ia o ka nui o nā makahiki o ke kanaka a me ka mana'o pū aia ma waho a'e o nā hola kula, ho'omalua 'ia nā haumāna noho ma ka hale noho haumāna e nā lula o ka hale noho haumāna a i 'ae 'ia ma ke kākau 'ana na ka makua a i 'ole nā māku a i 'ole nā kahu mālama o nā haumāna i kū i ke kānāwai.

(b) E pili mai nā lula ho'omalulu o Hawai'i no nā haumāna kino kīnā ma ka ho'oponopono 'ana i ka hana hewa a kekahi haumāna i kūpono iā ia ka ho'ona'auao kūikawā 'ana a i 'ole kekahi lawelawe 'oko'a ma lalo o ia mau mokuna.

(c) E ho'omaopopo 'ia ke 'ano o ia mea he po'o kumu a mea 'ē paha i 'ae 'ia ma lalo o ka Mokuna 2 ma ke 'ano 'o ke kula kau wela pū kekahi. E ho'omaopopo 'ia ka mana'o o ia mea he makahiki kula ma kēia mokuna ma ke 'ano 'o ke kula kau wela ke pili mai ke kula kau wela.

(d) Ho'omalulu 'ia ka ho'oponopono 'ana i ka hana hewa 'ana i ke kōā ma waena o nā kau kula a me ke kula kau wela ma lalo o ka Mokuna o Lalo 3. E ho'omalulu 'ia ka ho'oponopono 'ana i ka hana hewa 'ana a ka haumāna e lawelawe 'ia nei ma ke 'ano he ho'ona'auao kūikawā 'ana i ka wā i ho'olō'ihī 'ia ai ka makahiki kula o ka haumāna ma lalo o ka Mokuna o Lalo 2 a me nā lula alaka'i a me nā koi 'ana o nā lula ho'omalulu o Hawai'i no nā haumāna me nā kīnā o ke kino.

(e) I nā manawa a pau i pili i nā hana ho'omalulu a me nā hō'ike 'ana e pili ana i nā haumāna, e pili mai ka Mokuna 8-34. Eia kekahi, no nā haumāna e lawelawe 'ia nei ma ke 'ano he ho'ona'auao kūikawā, 'o nā lula ho'omalulu o Hawai'i no nā haumāna me ke kino kīnā nā lula mana ma luna a'e o nā mea 'ē a'e a pau.

(f) 'A'ole e hana 'ia kekahi hana i pili i ka wehe, ho'oponopono ko'iko'i, a i 'ole uku 'ia 'ana no ka hō'ino'ino 'ana a i 'ole ka palaleha 'ana, koe ma ka ho'okō 'ana i kēia mokuna.

(g) E ho'omalulu 'ia nā nīnau a pau i pili i ka ninaninau a i 'ole ka hopu 'ia 'ana o ka haumāna e ka māka'i, a i 'ole 'o ia mau mea 'elua, ma lalo o kēia mokuna. [Mana i ka lā 9/1/82; am 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; am a pau i ka lā 5/19/97; am a pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: Hawai'i Const. Art. X, §3; HRS 302A-1101)

§8-19-4 Ka ho'oka'awale 'ana. Inā ho'opau 'ia ka pili o kekahi mea i ho'ākāka 'ia ma kēia mokuna i kekahi kanaka a i 'ole mea i hana 'ia, 'a'ole e pili mai ka ho'opau 'ia 'ana o ka pili i kekahi mea i ho'ākāka 'ia a i 'ole kekahi ho'opili 'ana, a ma ia mana'o nō, ua ka'awale nā mea i ho'ākāka 'ia ma kēia mokuna. [Mana i ka lā 5/23/86; pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: HRS §302A-1112)

MOKUNA O LALO 2

KA HANA HEWA 'ANA O KA HAUMĀNA A ME KA HO'OPA'I 'ANA MA KA MAKAHIKI KULA MA'AMAU

§8-19-5 Ka ho'opa'i 'ana; ka mana. (a) Na ka luna 'āpana kula (*district superintendent*) e 'āpono i nā wehe 'ana i 'oi aku ka lō'ihī i nā lā kula he 'umi a 'oi a i 'ole nā wehe 'ana me ka hopena e 'oi aku ka lō'ihī i nā lā kula he 'umi ma ke kau ho'okahi, nā wehe 'ia 'ana mai ke kula aku, nā ho'oku'u loa 'ana, a me ka ho'olō'ihī 'ia 'ana o ka ho'oponopono 'ia 'ana o kekahi ulia pōpilikia.

(b) Na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e 'āpono i nā ho'oponopono 'ia 'ana o kekahi ulia pōpilikia a me nā wehe 'ana he 'umi lā kula a emi mai paha.

(c) Ma ka ho'oholo 'ana i ka hana e ho'oponopono ai, e no'ono'o ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia i ka 'i'ini o ka mea nāna i hana hewa, ke 'ano a me ke ko'iko'i o ka hana hewa, ka hopena o ka hana hewa i kekahi kanaka a mau kānaka paha, me ka no'ono'o pū inā ua hana 'ia ia hana hewa e ho'okahi wale nō kanaka a i 'ole he pū'ulu kanaka, ka nui o

nā makahiki o ka mea nāna i hana hewa, a inā he hana hou 'ana ka hana hewa. [Mana 9/1/82; ren §8-19-4, 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; a pau i ka lā 5/19/97; a pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §§302A-1112, 302A-1002) (Ho'okō 'ia: HRS §§302A-1112, 302A-1002)

§8-19-6 Nā hana i pāpā 'ia i ka haumāna; nā kūlana o ka hana hewa. (a) Ua pili nā hana i pāpā 'ia i helu 'ia ma lalo nei i nā haumāna a pau ma nā kula aupuni, ma ka pā kula, a i 'ole ma kekahi wahi o ka 'Oihana Ho'ona'auao, ma luna o kekahi ka'a o ka 'Oihana Ho'ona'auao a i 'ole ma kekahi papa hana i kāko'o 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao ma ka pā kula a ma waho paha.

- (1) Nā hana hewa o ke kūlana A:
 - (A) Hō'eha kino;
 - (B) Pōā;
 - (C) Mea weliweli a lā'au weliweli paha; ka pa'a a ho'ohana 'ana paha;
 - (D) Mea pepehi weliweli; ka pa'a a ho'ohana 'ana paha;
 - (E) Mea hana lā'au 'ona; ka pa'a a kū'ai 'ana paha;
 - (F) Ho'oweliweli kā'ilikū;
 - (G) Hakakā;
 - (H) Pū kī; ka pa'a a ho'ohana 'ana paha;
 - (I) Pepehi kanaka;
 - (J) lā'au i pāpā 'ia; ka pa'a 'ana, ka ho'ohana 'ana, a i 'ole ke kū'ai 'ana;
 - (K) Mea hō'ona; ka pa'a 'ana, ka ho'ohana 'ana, a i 'ole ke kū'ai 'ana;
 - (L) Pohō o kekahi pono a i 'ole hō'ino'ino pono;
 - (M) Pākaha;
 - (N) Hewa pili i ka hana ei; a i 'ole
 - (O) Ho'oweliweli pepehi.
- (2) Nā hana hewa o ke kūlana B:
 - (A) Ho'oweliweli;
 - (B) Ho'oweliweli ma ka lolouila;
 - (C) Hana hōkai;
 - (D) Ho'āla i kekahi pi'oloke ho'opunipuni;
 - (E) Pūlima kolohe;
 - (F) Piliwaiwai;
 - (G) Ho'ouluhua;
 - (H) Hana kolohe lālā hou;
 - (I) Ho'ohana kūpono 'ole 'ia 'ana o nā mea pili i ka *Internet* a me nā pono no ia mea, a i 'ole ke kānalua 'ia 'ana o ke 'ano o ka ho'ohana 'ia 'ana, a i 'ole 'o ia mau mea 'elua;
 - (J) 'Aihue; a i 'ole
 - (K) Komo hewa.
- (3) Nā hana hewa o ke kūlana C:
 - (A) 'Ōlelo hō'ino;
 - (B) Hō'alo papa;
 - (C) Ho'olohe 'ole;
 - (D) Peni kukui kukuna; ka pa'a a ho'ohana 'ana paha;
 - (E) Ha'alele me ka 'ae 'ole 'ia 'ana;
 - (F) Puhi paka a i 'ole ho'ohana i ka paka; a i 'ole
 - (G) Hele 'ole i ke kula.
- (4) Nā hana hewa o ke kūlana D:

Hawaiian Version 1. September, 2010

- (A) Ukana i pāpā 'ia; ka pa'a a ho'ohana 'ana paha;
- (B) Nā hana ho'opilikia iki; a i 'ole
- (C) Nā lula 'ē a'e o ke kula.
 - (i) Kekahi hana 'ē a'e i koi 'ia a pāpā 'ia ma nā lula o ke kula. E pa'i a ho'olaha 'ia nā lula o kēlā me kēia kula a e waiho 'ia no ka nānā 'ana ma ke ke'ena o ke kula a nāna e ho'omaopopo i nā haumāna, nā limahana o ke kula, a me nā mākuu no nā hana i pāpā 'ia ma lalo o ke kūlana A ā hiki i D o kēia māhele.
 - (ii) 'A'ole e ho'okō 'ia kekahi hana ho'oponopono 'ana no ka 'a'e 'ana i kekahi lula o ke kula o ka hana hewa o ke kūlana D.

(b) E ho'oku'u loa 'ia kekahi haumāna e pa'a nei i kekahi pū kī no ke kōā o ka manawa 'a'ole i emi mai i ka ho'okahi makahiki. Ua pāpā 'ia ka pa'a 'ana o kekahi pū kī ma ka pā kula, a i 'ole kekahi wahi o ka 'Oihana Ho'ona'auao, ma luna o kekahi ka'a o ka 'Oihana Ho'ona'auao, a i 'ole ma kekahi papa hana i kākō'o 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao ma ka pā kula a ma waho paha, koe no ke komo 'ana i kekahi kime pā'ani, hui, a i 'ole nā polokalamu kī pū a papa hana a'o i ke kī pololei, ka ho'ona'auao 'ana, a me ka ho'okūkū 'ana o ka *Junior Reserve Officer Training Corp* (JROTC). Ma ka nānā 'ana i kēlā me kēia hihia, na ka luna ho'omalua nui a mea paha i 'ae 'ia e ho'ololi i ka ho'oku'u loa 'ia 'ana o kekahi haumāna i loa'a me ka pū kī. Inā ho'oku'u loa 'ia kekahi haumāna mai ke kula aku, e hā'awi 'ia ia haumāna nā hana ho'ona'auao 'ē a'e a i 'ole kekahi 'ano kōkuu kūpono e like me ia i hō'ike 'ia ma ka māhele 8-19-11.

(c) Hiki ke hō'ole 'ia kekahi haumāna i ka hele 'ana i ke kula inā pa'a, kū'ai, a ho'ohana paha 'o ia i kekahi mea pepehi weliweli, pahi panau a i 'ole kekahi 'ano pahi i kūpono 'ole ka ho'ohana 'ia 'ana, mea hō'ona, a i 'ole lā'au i pāpā 'ia ā hiki i ka piha 'ana he kanaiwa kumamālua lā kula ka lō'ihi. Hiki ke hō'ole 'ia kekahi haumāna i ka hele 'ana i ke kula inā mana'o 'ia ua 'ona 'o ia i ka ho'ohana 'ana i kekahi mea hō'ona a lā'au paha i pāpā 'ia ma mua o ka hiki 'ana i ke kula a i 'ole kekahi papa hana o ka 'Oihana i kākō'o 'ia i mālama 'ia ma ka pā kula a i 'ole kekahi wahi o ka 'Oihana Ho'ona'auao, ma luna o kekahi ka'a o ka 'Oihana Ho'ona'auao, a i 'ole ma kekahi papa hana o ka 'Oihana i kākō'o 'ia ma ka pā kula a ma waho paha ā hiki i ka piha 'ana he kanaiwa kumamālua lā kula ka lō'ihi a na ke kula e mālama i kekahi loiloi ho'ohana lā'au 'ona e ho'oholo ai inā pono e ho'ouna 'ia ka haumāna no ka loiloi 'ia 'ana no ka ho'ohana pākela 'ana i ka lā'au 'ona e like me ia ma ka māhele 302A-1134.6(f), *Hawai'i Revised Statutes*. E ho'okō ka luna ho'omalua o ke kula i nā mea i hō'ākāka 'ia ma kēia mokuna ma ka ho'okolokolo 'ana i ka mea i hana 'ia i hō'ike 'ia a ho'omaopopo i ka makua no ke 'ano o ka ho'oponopono 'ana. Eia hou, na ka luna ho'omalua o ke kula e ho'oponopono i ka loiloi 'ia 'ana o ka haumāna e kekahi mea loiloi i a'o 'ia. Na ka mea loiloi e hō'ike i kona mau mana'o i ho'opōkole 'ia i ka haumāna a ho'omaopopo i ka luna ho'omalua o ke kula no ka ha'ina o ka loiloi 'ana. A laila, na ka luna ho'omalua e hō'ike aku i ka 'ohana no ka ha'ina o ka loiloi 'ana a me nā mea i hō'ākāka 'ia ma ke kānāwai no ka ho'iho'i koke 'ana, a nāna e hā'awi i kekahi papa helu o nā hui 'inikua lapa'au nāna e hana i nā papa hana loiloi ho'ohana pākela i ka lā'au 'ona. Ma ka loiloi 'ana, e ninaninau 'ia ka haumāna e ho'omaopopo ai i ka nui o ka pilikia i ka ho'ohana pākela 'ana i ka lā'au 'ona, inā emi a nui paha. Inā hō'ike 'ia ma ka loiloi 'ana he kūlana ko'iko'i ka pilikia, e ho'ouna 'ia ka haumāna no ka loiloi ko'iko'i 'ana no ka ho'ohana pākela 'ana i ka lā'au 'ona. 'O ke kumu no ka loiloi ko'iko'i 'ana no ka lā'au 'ona, 'o ia ka ho'okolokolo 'ana ā loa'a kekahi mana'o kōkuu e ho'omaopopo ai inā he pilikia nō i ka ho'ohana pākela 'ana i ka lā'au 'ona, a inā pēlā nō, hō'ike 'ia nā 'ano papa hana like 'ole i koi 'ia no ka lapa'au 'ana. Inā koi 'ia ka loiloi 'ana no ka ho'ohana pākela 'ana i ka lā'au 'ona, e noi 'ia nā haumāna i loa'a ka 'inikua lapa'au e kūkā me ko lākou mau ke'ena kauka no ka ho'opa'a 'ana i kekahi manawa e hui ai me ke kauka. 'O ka po'e o ka 'oihana kūpono i hiki ke mālama i ka loiloi ho'ohana pākela lā'au 'ona, 'o ia ka po'e e like me nā kumu a'oa'o ho'ohana lā'au 'ona, nā kauka ho'oponopono no'ono'o (*psychiatrist*), nā kahu ma'i i laikini 'ia no nā hana lapa'au

ki'eki'e, nā *psychologist*, a me nā limahana hana lawelawe no ka lehulehu (*social worker*). Na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e 'āpono i ka wehe 'ia 'ana no ho'okahi ā hiki i 'umi lā kula ka lō'ihi. Na ka luna 'āpana kula (*district superintendent*) e 'āpono i nā wehe 'ana he 'umi lā kula a 'oi ka lō'ihi. Ma ka ho'oholo 'ana a ma ke koho 'ana i ke 'ano o ka ho'oponopono 'ana, e no'ono'o ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e no'ono'o i ke 'ano a me ke ko'iko'i o ka hana hewa i hana 'ia, ka hopena o ia hana i kekahi kanaka a mau kōnaka paha, ka nui o nā makahiki o ka mea nāna ka hana hewa, a inā he hana hou 'ana ia hana hewa. Inā ho'okoe 'ia ka haumāna mai ka hele 'ana i ke kula, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e nānā i ka hā'awi 'ia 'ana o kekahi 'ano papa hana ho'ona'auao 'oko'a a i 'ole kekahi 'ano kōkua haumāna kūpono, a ho'ouna 'ia ka haumāna i kekahi 'ano lawelawe 'uao a i 'ole lapa'au kūpono, a i 'ole 'o ia mau mea 'elua, e like me ka ho'oholo 'ana o ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia me ke kūkā pū 'ana me kekahi limahana kūpono o ke kula a i 'ole e like me nā lula ho'omalua o Hawai'i no nā haumāna me ke kino kīnā, inā kūpono ia.

(d) E ho'okō 'ia ka ho'oponopono 'ana i ka hana hewa no nā kūlana like 'ole o ka hana hewa mai ka papa mālaa'o ā hiki i ka papa 'umi kumamālua e like me nā ka'ina hana i ho'okumu 'ia ma lalo o kēia mokuna a me nā koho e like me ka ho'oholo 'ana o nā luna i ho'ākāka 'ia ma ka māhele 8-19-5. Pono e ho'okumu 'ia nā papa hana 'uao no ke a'o 'ana i nā haumāna i ka hana kūpono i ka wā e ho'okō 'ia ai ka ho'oponopono 'ana. Hiki ke komo kekahi o kēia mau mea i helu 'ia ma lalo nei ma ka ho'oponopono 'ana:

- (1) Ka ho'opololei 'ana a me ka hālāwai kūkā 'ana me ka haumāna;
- (2) Kāohi;
- (3) Ho'oponopono ulia pōpilikia;
- (4) A'oa'o pākahi no nā hana ho'opilikia a ka haumāna;
- (5) Wehe 'ia ka haumāna ma loko o ke kula;
- (6) Kahi 'oko'a no ka ho'ona'auao 'ana no ka manawa;
- (7) Wehe 'ia kekahi mana;
- (8) Hālāwai kūkā me ka makua;
- (9) Ho'opa'a 'ia ma ke ke'ena;
- (10) Wehe 'ia no ho'okahi ā 'umi lā kula;
- (11) Wehe 'ia no 'umi kumamākahi lā kula a 'oi paha;
- (12) Kula Pō'aono;
- (13) Ho'opa'i wehe;
- (14) Hā'awi 'ia ka inoa no kekahi papa hana ho'ona'auao 'oko'a;
- (15) Ho'oku'u loa; a i 'ole
- (16) Uku i ke koi pohō.

(e) E a'oa'o 'ia ka haumāna ma waho a'e o ka ho'oponopono 'ana i ho'okō 'ia ma lalo o ka māhele (c) a me (d).

(f) 'A'ole e ho'okō 'ia kekahi ho'oponopono ko'iko'i 'ana no ke kūlana D o nā hana hewa.

(g) 'A'ole e wehe a ho'oponopono ko'iko'i 'ia paha ka haumāna no ka hō'alo 'ana i ka papa a i 'ole no ka hele 'ole 'ana i ke kula.

(h) E ho'omaopopo 'ia nā koho o nā hana ho'oponopono hana hewa 'ana o nā māhele o lalo (c) a me (d) ma ke 'ano he mau hana ho'oponopono 'ana ma ke kula makahiki.

(i) Hiki ke ho'opane'e 'ia nā hana ho'oponopono 'ana i ka makahiki a'e inā hana 'ia kekahi hana hewa ma loko o iwakālua mau lā ma mua o ka lā a'o hope no nā haumāna i ia makahiki kula. [Mana i ka lā 9/1/82; am a ho'ololi 'ia §8-19-5, 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; am a pau i ka lā 5/19/97, am a pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: HRS §§302A-1112, 302A-1134, 302A-1134.5)

§8-19-7 Ho'oponopono ulia pōpilikia. (a) Hiki ke wehe koke ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia i kekahi haumāna ma ka ho'oponopono 'ana i kekahi ulia pōpilikia ma muli o ka ho'okolokolo 'ana a me ka ho'oholo 'ana he weliweli moakāka a hikiwawe ka hopena o ka hana a ia haumāna no kona kino pono'i a i 'ole ke kino o kekahi kanaka 'ē a i 'ole inā ko'iko'i loa ke 'ano o ka hōkai 'ana i mea e pono loa ai ka wehe koke 'ia 'ana o ia haumāna i mea e mālama ai i ka pono o nā haumāna 'ē a'e e 'imi i ka ho'ona'auao 'ia 'ana me ka 'ole o ka ho'ohuikau kūpono 'ole 'ana.

(b) Ma ka ho'okō 'ana i ka ho'oponopono ulia pōpilikia 'ana, na ke kula e ho'ā'o pono e ho'omaopopo koke aku i ka makua ma ke kelepona.

(c) E ukali 'ia aku ka ho'omaopopo 'ia 'ana no ka ho'oponopono ulia pōpilikia ma ka leka a e lawe a ho'ouna 'ia paha i ka makua. E komo kēia mau māmala'ōlelo i loko o ka leka ho'omaopopo:

- (1) Ka mea i 'ōlelo 'ia no ka hana i ho'ākāka 'ia i hana 'ia e ka haumāna i lilo i kumu no ka ho'oponopono ulia pōpilikia 'ana;
- (2) Ka mea i 'ōlelo 'ia no ka hana i ho'ākāka 'ia i kāko'o 'ia;
- (3) He māmala'ōlelo no ke/nā 'ano o ka ho'opa'i 'ana; a
- (4) He māmala'ōlelo no kekahi lā, hola, a me ka wahi a ka luna ho'omalua o ke kula i hō'ike ai no ka hālāwai kūkā 'ana me ka makua.

E ho'ouna 'ia kekahi kope o ka leka ho'omaopopo no ka ho'oponopono ulia pōpilikia 'ana i ka luna 'āpana kula. Ma waho a'e o ka leka ho'omaopopo no ka ho'oponopono ulia pōpilikia 'ana i koi 'ia ma kēia māhele o lalo, e ho'ā'o ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e hō'ia i ka leka ho'omaopopo ma ke kelepona 'ana i ka makua.

(d) E 'ae 'ia ka haumāna i wehe 'ia ma ka ho'oponopono ulia pōpilikia 'ana e ho'i hou i ke kula aia nō a pau ka ulia pōpilikia.

(e) 'A'ole e ho'omau 'ia kekahi ulia pōpilikia ā 'oi aku i nā lā kula he 'umi, koe ke 'āpono 'ia e ka luna 'āpana kula ma ka ho'opi'i kū'ē 'ana. [Mana i ka lā 9/1/82; am a ho'ololi 'ia §8-19-6, 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: HRS §302A-1112)

§8-19-7.1 Ka Ho'okolokolo 'ana. (a) Ma hope koke o ka ho'okō 'ia 'ana o ka ho'oponopono ulia pōpilikia 'ana a i 'ole inā loa'a kekahi kumu kūpono e mana'o ai ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia ua hana ka haumāna i kekahi hana i kūpono kona wehe 'ia 'ana, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'omaka i ka ho'okolokolo pono 'ana.

(b) I ka ho'okō 'ia 'ana o ka ho'okolokolo 'ana, e ho'ā'o pono ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'omaopopo aku i ka makua no ka ho'okolokolo 'ana o ke kula i kekahi wā kokoke loa e like me ka mea i hiki. Inā 'a'ole hiki ke loa'a aku ka makua i ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia paha ma hope o ka ho'ā'o pono 'ana, hiki nō i ke kula ke ho'okō i ka ho'okolokolo 'ana ā pau pono ka hana. E ho'opau 'ia ka ho'okolokolo 'ana e like me ka 'āwīwī i hiki. Inā koho ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'omaka i nā ka'ina hana no ka ho'okō 'ana i ka ho'opa'i ko'iko'i 'ana ma waho a'e o ka ho'oponopono ulia pōpilikia 'ana, a laila, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e hana i kekahi hō'ike i kākau 'ia e wehewehe ana i ka mo'olelo o nā hō'ike a ka po'e 'ike maka i ninaninau 'ia ma ka ho'opōkole 'ana, kekahi 'ano hō'ike 'ē a'e, a me ke/nā kumu a ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia i ho'omaka ai i nā ka'ina hana no ka ho'opa'i 'ana.

(c) Na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'omaopopo aku i ka makua no ka hopena o ka ho'oholo 'ana e pili ana i ka haumāna. Inā hō'ole ka haumāna a i 'ole ka makua i ka mea i 'āhewa 'ia, e hō'ike aku ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia i nā hō'ike i loa'a i ka makua a me ka haumāna e kāko'o ai i nā mea i ho'oholo 'ia e ka luna ho'omalua o ke kula. E hā'awi 'ia ka haumāna a i 'ole ka makua ka manawa e hō'ike mai i ka 'ao'ao o ka haumāna no ka mea i hana 'ia. [Mana a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: HRS §302A-1112)

§8-19-8 Ka wehe 'ia 'ana mai ke kula aku no ka manawa. (a) Ke loa'a i ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia kekahi kumu e mana'o ai ua hana kekahi haumāna i kekahi mea e kūpono ai ka wehe 'ia 'ana mai ke kula no ka manawa, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'omaka i ka ho'okolokolo 'ana i ka mea i hana 'ia. Ma ka pau 'ana o ka ho'okolokolo 'ana me ka loa'a pū o nā ha'ina, hiki ke wehe 'ia ka haumāna mai ke kula aku inā ho'omaopopo ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia ua kāko'o 'ia nā ha'ina. Na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'omaopopo i ka makua ma ke kākau 'ana no nā ha'ina a me ka hana e ho'oponopono ai.

(b) Inā hō'ole ka haumāna a i 'ole ka makua i ka 'āhewa 'ana, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e hō'ike i ka haumāna a me ka makua i nā hō'ike i loa'a i nā luna o ke kula e kāko'o ai i nā ha'ina a ka luna o ke kula. E hā'awi ka haumāna a i 'ole ka makua, a i 'ole lāua 'elua, i ka manawa e hō'ike'ike ai i ka 'ao'ao o ka haumāna no ka mea i hana 'ia. Akā na'e, inā 'a'ole maopopo i ka haumāna ke ko'iko'i o ka 'āhewa 'ana, ke 'ano o ke ka'ina hana, a me ka hopena o ua mau mea nei, a i 'ole inā pilikia ka haumāna ma ke kūkākūkā pono 'ana ma muli o ka nui o kona mau makahiki, akamai a 'ike paha, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e noi e noho pū ka makua ma ka hālāwai kūkā.

(c) Inā 'oi aku ka lō'ihi o ka wehe 'ia 'ana o ka haumāna mai ke kula aku i nā lā he 'umi ka lō'ihi ma ke kau ho'okahi, e pili mai nā ka'ina hana o kēia mokuna, koe ke hō'ike 'ia kekahi mea 'ē ma ke kānāwai.

(d) E ho'omaopopo waha 'ia ka makua no ka wehe 'ia 'ana mai ke kula aku me ka nānā 'ole 'ana i ka lō'ihi. E ho'omaopopo 'ia ka makua no ka wehe 'ia 'ana ma ke kelepona, inā hiki, me ka lawe lima pū a ho'ouna 'ia 'ana o ka leka ho'omaopopo, i ka pau 'ana o ka ho'okolokolo 'ana. E komo kēia mau māmala'ōlelo i loko o ka leka ho'omaopopo:

- (1) Nā mea i 'ōlelo 'ia no nā hana i ho'ākāka 'ia i hana 'ia e ka haumāna i lilo i kumu no ka wehe 'ia 'ana;
- (2) Nā mea i 'ōlelo 'ia no nā mea i ho'ākāka 'ia i hana 'ia a i kāko'o 'ia;
- (3) He māmala'ōlelo no ke 'ano o ka ho'oponopono 'ana; a
- (4) He māmala'ōlelo no kekahi lā, hola, a me ka wahi a ka luna ho'omalua o ke kula i hō'ike ai no ka hālāwai kūkā 'ana me ka makua.

E ho'ouna 'ia kekahi kope o ka leka ho'omaopopo i ka luna 'āpana kula. Ma waho a'e o ka leka ho'omaopopo no ka ho'oponopono ulia pōpilikia 'ana i koi 'ia ma kēia māhele o lalo, e ho'ā'o ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e hō'oia i ka leka ho'omaopopo ma ke kelepona 'ana i ka makua. [Mana i ka lā 9/1/82; am a ho'ololi 'ia §8-19-7, 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; am a pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: HRS §302A-1112)

§8-19-9 Ka hana i kū i ke ka'ina kānāwai no ka wehe 'ia 'ana mai ke kula no nā lā he 'umi a 'oi, ka ho'opa'i wehe 'ia 'ana, a me ka ho'oku'u loa 'ana. (a) Inā, ma muli o nā ha'ina o ka ho'okolokolo 'ana, mana'o ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia ua hana kekahi haumāna i kekahi hana e 'a'e ana i kēia mokuna, a inā koi ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'okō 'ia kekahi ho'opa'i ko'iko'i ma waho a'e o ka ho'oponopono ulia pōpilikia 'ana, a laila, na ke po'o kumu a

mea paha i 'ae 'ia e ho'omaopopo koke i ka luna 'āpana kula e ho'omaka i ke ka'ina hana ho'opa'i ma ka loa'a 'ana o ka 'ae waha 'ana na ka luna 'āpana kula mai.

(b) Ma ka loa'a 'ana o ka 'ae waha 'ana na ka luna 'āpana kula mai, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'ā'o pono e ho'omaopopo i ka makua no kēia mau mea:

- (1) Ka mea ko'iko'i i hana 'ia,
- (2) Ka manawa e ho'opi'i kū'ē ai, a me
- (3) Ka ho'okō koke 'ia 'ana o ka ho'opa'i 'ana.

(c) Ma loko o 'ekolu mau lā mai ka loa'a 'ana o ka 'ae waha 'ana na ka luna 'āpana kula mai, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'ouna i kekahi leka ho'omaopopo no ka mea ko'iko'i i hana 'ia me ka palapala ho'opi'i kū'ē pū i ka makua. 'Ae 'ia ka pūlima 'ana na ka luna 'āpana kula i loa'a mai ma ke kelepa'i (fax) a i 'ole ma ka lolouila. E komo kēia mau māmalā'ōlelo i loko o ka leka ho'omaopopo:

- (1) Ka mea i 'ōlelo 'ia no ka hana i ho'ākāka 'ia i hana 'ia e ka haumāna i lilo i kumu no ka ho'oponopono ulia pōpilikia 'ana;
- (2) Ka mea i 'ōlelo 'ia no ka hana i ho'ākāka 'ia i kāko'o 'ia;
- (3) He māmalā'ōlelo no ke/nā 'ano o ka ho'opa'i 'ana; a
- (4) He māmalā'ōlelo no ka pono o ka makua e ho'opi'i kū'ē i ka luna 'āpana kula, a i ia manawa, hiki i ka makua ke hō'ike'ike i kekahi hō'ike, kāhea a ninaninau hou i ka po'e 'ike maka, a ho'okū 'ia kekahi loio ma kahi ona inā ho'olako mai ka makua i kekahi hō'ike no ke kū 'ana o kekahi loio ma kahi ona he 'umi lā 'alemanaka ka emi loa ma mua o ka ho'opi'i kū'ē 'ana.
- (5) Inā makemake ka haumāna a makua paha e waiho i kekahi ho'opi'i kū'ē 'ana, pono e waiho 'ia ma ke kākau 'ana a loa'a i ka luna 'āpana kula ma mua o ka pau 'ana o ka hana i ka lā kula 'ehiku mai ka lā o ka ho'omaopopo 'ia 'ana no ka ho'opa'i ko'iko'i 'ana. E 'ae 'ia ka haumāna e hele i ke kula o ia haumāna ā hiki i ka wā e loa'a ai ka ha'ina o ka ho'opi'i kū'ē 'ana, koe ke mana'o ke po'o kumu he weliweli ko'iko'i ka ho'omau 'ana o ia haumāna iā ia iho a i kekahi kanaka 'ē paha a i 'ole i nā kuleana o nā haumāna 'ē a'e e 'imi nei i ka ho'ona'auao 'ia 'ana me ka ho'ohuikau 'ole 'ia. Akā na'e, 'a'ole e komo ia haumāna ma kekahi hana ma waho a'e o ka ho'ona'auao 'ana, e like me nā hana pā'ani, nā huaka'i, a i 'ole nā hui. 'A'ole na'e e kaupalena 'ia penei wale nō.

(d) Ma ka loa'a 'ana o kekahi noi i kākau 'ia no ka ho'opi'i kū'ē 'ana, na ka luna 'āpana kula e ho'opa'a i kekahi lā no ka ho'opi'i kū'ē 'ana i loko o 'umi lā kula a e ho'omaopopo 'o ia i ka makua no ka lā, ka hola, a me ka wahi. E ho'ouna 'ia kekahi leka ho'omaopopo no ka ho'opi'i kū'ē 'ana i ka makua a me ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia he 'umi kumamālima mau lā 'alemanaka ka emi loa o ka lō'ihi ma mua o ka ho'opi'i kū'ē 'ana. Na ka luna 'āpana kula a mea paha i 'ae 'ia o ka 'Oihana Ho'ona'auao i pili 'ole i ka mea i hana 'ia e ho'omalū i ka ho'opi'i kū'ē 'ana, he luna paha 'o ia o ka 'Oihana i ho'okohu 'ia e ka luna 'āpana kula. E ho'omalū 'ia ka ho'opi'i kū'ē 'ana penei:

- (1) E pani 'ia ka ho'opi'i kū'ē 'ana koe ke noi ka haumāna a makua paha e wehe 'ia i ka lehulehu;
- (2) He kuleana ko ka makua a me ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ke po'o kumu e hō'ike'ike aku i kekahi hō'ike, ninaninau hou i kekahi 'ike maka, a waiho i kekahi hō'ike 'ōlelo kū'ē;
- (3) 'Ae 'ia ka ho'okū 'ia o kekahi loio ma kahi o ka makua a me ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ke po'o kumu;
- (4) 'A'ole pono ka luna 'āpana kula a mea paha i 'ae 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao i pili 'ole i ka mea i hana 'ia e hahai i nā ka'ina hana pili i ka 'oihana loio no ka hō'ike'ike 'ana i nā hō'ike;

- (5) Na ka luna 'āpana kula a mea paha i 'ae 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao i pili 'ole i ka mea i hana 'ia e kaupaona i nā hō'ike i hō'ike'ike 'ia me ka nānā 'ole 'ana i kekahi 'ao'ao;
- (6) 'Ae 'ia ka ho'opa'a 'ana o ka makua i nā ka'ina hana ma ka mīkini ho'opa'a leo (nānā nō e uku) a i 'ole 'ae 'ia 'o ia he kope o ka lola i ho'opa'a 'ia e ka 'Oihana a i 'ole he palapala 'ana o ka lola a ka 'Oihana i ho'opa'a 'ia o nā ka'ina hana, aia wale nō ā noi 'ia no ka nānā 'ia 'ana e ka 'aha ho'okolokolo. Na ka luna 'āpana kula a mea paha i 'ae 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auo i pili 'ole i ka mea i hana 'ia e palapala a ho'opa'a paha i kekahi lola o nā ka'ina hana;
- (7) Na ka luna 'āpana kula e ho'opuka i kona mana'o ho'oholo ma ke kākau 'ana he 'ehiku lā kula ka emi loa o ka lō'ihī mai ka manawa mai o ke pani 'ia 'ana o ka ho'opi'i kū'ē 'ana me ka hō'ike moakāka 'ana i nā hana e hana ai a me ke kumu no ia mau hana. E ho'ouna a lawe lima 'ia paha ka mana'o ho'oholo i kākau 'ia i ka makua, ka loio o ka haumāna ma ka palapala, a me ho'okahi kope i ke kula. Inā hō'oiā 'ia ka ho'opa'i 'ana, na ka luna 'āpana kula e hō'ike i ka huina o nā lā wehe, a ma ka nānā 'ana i ka lā ho'omaka a me ka lā pau o nā lā wehe, e no'ono'o 'o ia i ka huina o nā lā i pau i ka ho'okō 'ia e ka haumāna.

(e) Hiki i ka makua ke ho'opi'i kū'ē i ka mana'o ho'oholo o ka luna 'āpana kula ma ka waiho 'ana i kekahi leka ho'omaopopo no ka ho'opi'i kū'ē 'ana a me kekahi māmala'ōlelo e ho'ākāka ana inā ke noi 'ia nei ka luna ho'omalū o ka 'Oihana a mea paha i 'ae 'ia i 'aha ho'olohe mana'o me ka hō'ike pū aku i nā nīnau a me nā mana'o ho'opi'i i ho'ākāka 'ia me nā palapala a me nā hō'ike pū e kākō'o nei i nā mana'o o ia kanaka e ho'opi'i kū'ē nei. E ho'ouna 'ia ka ho'opi'i kū'ē i kākau 'ia i ka luna ho'omalū o ka 'Oihana a mea paha i 'ae 'ia ma loko o 'ehiku lā kula mai ka lā mai o ka ho'opuka 'ia 'ana o ka mana'o ho'oholo o ka luna 'āpana kula i kākau 'ia. Inā 'a'ole i noi 'ia kekahi noi i ho'ākāka 'ia i 'aha ho'olohe mana'o, a laila, na ka luna ho'omalū o ka 'Oihana a mea paha i 'ae 'ia e ho'opuka i kekahi mana'o ho'oholo i kūkulu 'ia ma luna o ka palapala holo'oko'a o nā ka'ina hana a ka luna 'āpana kula a me ka makua i waiho ai ma ka ho'opi'i kū'ē 'ana. Na ka luna ho'omalū o ka 'Oihana e ho'opuka i kekahi mana'o ho'oholo hope 'ana i kākau 'ia. E 'ae 'ia ka haumāna e hele i ke kula o ka haumāna ā hiki i ka ho'opi'i 'ana koe ke ho'oholo ka luna 'āpana kula he weliweli ko'iko'i ka ho'omau 'ana o ka haumāna iā ia iho a i kekahi kanaka 'ē paha a i 'ole i nā kuleana o nā haumāna 'ē a'e e 'imi i ka ho'ona'auao 'ia 'ana me ka 'ole o ka ho'ohūkau 'ia. Inā ho'okoe 'ia ka haumāna mai ka hele 'ana i ke kula ā hiki i ka ho'opi'i 'ana, na ka luna ho'omalū o ka 'Oihana a mea paha i 'ae 'ia e ho'opuka i kekahi mana'o ho'oholo ma loko o iwakālua kumamākahi mau lā 'alemanaka mai ka lā mai o ka loa'a 'ana o ka ho'opi'i kū'ē 'ana.

(f) Ma ka loa'a 'ana o kekahi ho'opi'i kū'ē 'ana ma ke kākau 'ana, na ka makua mai a i 'ole na ka loio mai o ka makua, e ho'opane'e 'ia ka mana'o ho'oholo o ka luna 'āpana kula i kākau 'ia a me nā palapala a pau a me nā ho'opa'a leo 'ana a pau o nā ka'ina hana i helu 'ia ma ka māhele o lalo (d) o kēia māhele i ka luna ho'omalū o ka 'Oihana a mea paha i 'ae 'ia ma loko o 'umi mau lā 'alemanaka. Na ka luna ho'omalū o ka 'Oihana a mea paha i 'ae 'ia e nānā i nā hō'ike i kākau 'ia a ho'opuka i kekahi mana'o ho'oholo i kūkulu 'ia ma luna o ka ho'opa'i 'ana ma loko o 'umi kumamāhā mau lā 'alemanaka. E lawe lima a ho'ouna 'ia paha ka mana'o ho'oholo i ka makua a i 'ole ka loio ma ka palapala. Eia kekahi, e ho'omaopopo 'ia ka makua no ke kuleana o ka waiho 'ana i nā mana'o i ho'okoe 'ia i kākau 'ia no ka mana'o ho'oholo a no ka hō'ike'ike 'ana i nā mana'o ho'opi'i i ka luna ho'omalū o ka 'Oihana a mea paha i 'ae 'ia. Pono e loa'a nā mana'o i ho'okoe 'ia i kākau 'ia a me ka noi e hō'ike'ike aku i ka mana'o ho'opi'i i ka luna ho'omalū o ka 'Oihana a mea paha i 'ae 'ia ma loko o 'elima mau lā 'alemanaka mai ka lā mai o ka mana'o ho'oholo i ho'opuka 'ia e ka luna ho'omalū o ka 'Oihana a mea paha i 'ae 'ia. Hiki i kekahi makua ke waiho i nā mana'o i ho'okoe 'ia i kākau 'ia a kāpae i kona kuleana e hō'ike'ike i kekahi mana'o ho'opi'i; akā na'e, 'a'ohē kuleana e hō'ike'ike i kekahi mana'o ho'opi'i

me ka 'ole o ka waiho mua 'ana i nā mana'o i ho'okoe 'ia i kākau 'ia. Inā waiho koke ka makua i nā mana'o i ho'okoe 'ia i kākau 'ia a noi 'o ia i ke kuleana e hō'ike'ike i kekahi mana'o ho'opi'i kū'ē, a laila, na ka luna ho'omalua o ka 'Oihana a mea paha i 'ae 'ia e ho'omaopopo i ka makua no ka lā, ka hola, a me ka wahi no ka hō'ike'ike 'ana i nā mana'o ho'opi'i kū'ē ma loko o 'elua mau lā kula mai ka loa'a 'ana o ka noi e hō'ike'ike i ka mana'o ho'opi'i. 'A'ole e emi mai ka lō'ihī o ka manawa no ka hō'ike'ike 'ana i ka mana'o kū'ē i nā lā 'alemanaka he 'elima a 'a'ole e 'oi aku i nā lā 'alemanaka he 'umi kumamāhā mai ka lā mai o ka leka e ho'omaopopo ana i ka makua no ka lā, ka hola, a me ka wahi i ho'ākāka 'ia no ka hō'ike'ike 'ana i nā mana'o ho'opi'i kū'ē. Na ka luna ho'omalua o ka 'Oihana a mea paha i 'ae 'ia e ho'ouna i kekahi mana'o ho'oholo i kākau 'ia i ka makua a i 'ole ka loio ma ka palapala ma loko o 'umi kumamāhā mau lā 'alemanaka mai ka lā o ka hō'ike'ike 'ana i nā mana'o ho'opi'i a i 'ole inā kāpae ka makua i kona kuleana e hō'ike'ike i kekahi mana'o ho'opi'i, ma loko o 'umi kumamāhā mau lā 'alemanaka mai ka loa'a 'ana mai o nā mana'o i ho'okoe 'ia i kākau 'ia. [Mana i ka lā 9/1/82; am a ho'ololi 'ia §8-19-8, 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; am a pau i ka lā 5/19/97; am a pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: HRS §302A-1112)

§8-19-10 Ka lō'ihī o ka wā o ka ho'opa'i 'ana. (a) Inā 'a'ole i hiki ke ho'okō 'ia ka ho'opa'i 'ana ma muli o ke ka'ina hana o ka ho'opi'i kū'ē 'ana, hiki ke ho'opane'e 'ia ka ho'opa'i 'ana i ka makahiki kula a'e ma kekahi kula aupuni a 'a'ole helu 'ia ke kula kau wela.

(b) Inā hana 'ia nā hana i kūpono ai ka ho'opa'i 'ana iwakālua mau lā mai ka lā a'o hope mai no nā haumāna ma ka makahiki kula, hiki ke ho'opane'e 'ia i ka makahiki kula a'e ma kekahi kula aupuni a 'a'ole helu 'ia ke kula kau wela.

(c) 'A'ole pili kēia māhele i ka 'a'e 'ana i nā kāmāwai pili i ka pū kī. Ma ke koi 'ana, 'a'ole e emi ka lō'ihī o ka ho'opa'i 'ana no ka 'a'e 'ana i nā kāmāwai pili i ka pū kī i ka ho'okahi makahiki 'alemanaka.

(d) Koe ma ka mea i ho'ākāka 'ia ma nā māhele o lalo (a) a me (b), 'a'ole e ho'omau 'ia ka ho'opa'i 'ana ā 'oi aku i ka makahiki kula i hana 'ia ai ia hana. [Mana i ka lā 9/1/82; ho'ololi 'ia §8-19-9, 5/23/86; pau i ka lā 7/19/93; am a pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: HRS §§302A-1112, 302A-1134)

§8-19-11 Nā 'ano 'ē a'e o ka ho'ona'auao 'ana a me nā 'ano kōkua 'ē a'e no ka wā i ho'oholo 'ia ai he 'a'e ka hana a ka haumāna i kēia mokuna. (a) Na ka luna 'āpana kula e nānā i ka ho'olako 'ia o nā 'ano like 'ole o ka papa hana ho'ona'auao a i 'ole ke komo 'ana o nā ke'ena aupuni a hui ho'opuka kālā paha me ka hana pono e like me ka mea e pono ai no nā haumāna a pau i wehe 'ia ma ka ho'oponopono ulia pōpilikia 'ana he 'umi mau lā kula a 'oi a i 'ole wehe 'ia mai ke kula aku he 'umi mau lā a 'oi ka lō'ihī.

(b) No nā haumāna a pau i wehe 'ia mai ke kula aku ho'okahi ā 'umi mau lā kula ka lō'ihī, hiki i ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia ke no'ono'o i ka ho'olako 'ana i nā 'ano like 'ole o ka papa hana ho'ona'auao e like me ka mea e pono ai ka haumāna.

(c) E pili mai nā lula ho'omalua o Hawai'i no nā haumāna me ke kino kīnā no nā haumāna i kūpono ia mau mea iā lākou ma lalo o kēia mokuna. [Mana 9/12/82; am a ho'ololi 'ia §8-19-10, 5/23/86; pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: §302A-1112) (Ho'okō 'ia: HRS §§302A-1112, 302A-1128)

MOKUNA O LALO 3

KA HANA HEWA 'ANA O KA HAUMĀNA A ME KA HO'OPA'I 'ANA
MA KE KULA KAU WELA

§8-19-12 Nā 'ano ho'opa'i 'ana; ka mana. Na ka luna ho'omalua o ke kula kau wela a mea paha i 'ae 'ia e ho'okō i ka ho'opa'i 'ana no kekahi haumāna e hele nei i ke kula kau wela. [Mana 5/23/86; pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: HRS §302A-1112)

§8-19-13 Nā hana i pāpā 'ia i ka haumāna; nā kūlana o ka hana hewa. (a) Ua pili nā hana i pāpā 'ia ma lalo nei i nā haumāna a pau ma ke kula kau wela ma nā hola o ke kula kau wela, ma ka pā kula, a i 'ole ma kekahi wahi o ka 'Oihana Ho'ona'auao, ma luna o nā ka'a o ka 'Oihana Ho'ona'auao, a i 'ole ma kekahi papa hana i kākō'o 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao ma ka pā kula a ma waho paha.

- (1) Nā hana hewa o ke kūlana A:
- (A) Hō'eha kino;
 - (B) Pōā;
 - (C) Mea weliweli a lā'au weliweli paha; ka pa'a a ho'ohana 'ana paha;
 - (D) Mea pepehi weliweli; ka pa'a a ho'ohana 'ana paha;
 - (E) Mea hana lā'au 'ona; ka pa'a a ho'ohana 'ana paha;
 - (F) Ho'oweliweli kā'ilikū;
 - (G) Hakakā;
 - (H) Pū; ka pa'a a ho'ohana 'ana paha;
 - (I) Pepehi kanaka;
 - (J) Lā'au i pāpā 'ia; ka pa'a, ho'ohana a kū'ai 'ana paha;
 - (K) Mea hō'ona; ka pa'a, ho'ohana a kū'ai 'ana paha;
 - (L) Pohō o kekahi pono a i 'ole hō'ino'ino pono;
 - (M) Pākaha;
 - (N) Hewa pili i ka hana ei; a i 'ole
 - (O) Ho'oweliweli pepehi.
- (2) Nā hana hewa o ke kūlana B:
- (A) Ho'oweliweli;
 - (B) Ho'oweliweli ma ka lolouila;
 - (C) Hana hōkai;
 - (D) Ho'āla pi'oloke ma ka ho'opunipuni;
 - (E) Pūlima kolohe;
 - (F) Piliwaiwai;
 - (G) Ho'ouluhua;
 - (H) Hana kolohe lālā hou;
 - (I) Ho'ohana kūpono 'ole 'ia 'ana o nā mea pili i ka *Internet* a me nā pono no ia mea, a i 'ole ke kānalua 'ia 'ana o ke 'ano o ka ho'ohana 'ia 'ana, a i 'ole 'o ia mau mea 'elua;
 - (J) 'Aihue; a i 'ole
 - (K) Komo hewa.
- (3) Nā hana hewa o ke kūlana C:
- (A) 'Ōlelo hō'ino;
 - (B) Hō'alo papa;
 - (C) Ho'olohe 'ole;

- (D) Peni kukui kukuna; ka pa'a a ho'ohana 'ana paha;
- (E) Ha'alele me ka 'ae 'ole 'ia 'ana;
- (F) Puhi paka a i 'ole ho'ohana i ka paka; a i 'ole
- (G) Hele 'ole i ke kula.
- (4) Nā hana hewa o ke kūlana D:
- (A) Ukana i pāpā 'ia; ka pa'a a ho'ohana 'ana paha;
- (B) Nā hana ho'opilikia iki; a i 'ole
- (C) Nā lula 'ē a'e o ke kula.
- (b) Nā kūlana C me D o nā hana hewa: E a'oa'o 'ia kekahi haumāna kula kau wela i hana 'elua o kekahi o nā hana hewa o ke kūlana C a D paha e like me ia i ho'ākāka 'ia ma ka māhele 8-19-6 i ka wā o ke kula kau wela a hiki ke ho'oku'u 'ia mai ke kula kau wela aku no ka 'elua o ka hana hewa 'ana.
- (c) E ho'oku'u 'ia kekahi haumāna i hana i kekahi hana hewa o ke kūlana A a B paha mai ke kula kau wela. Na ka luna ho'omalua o ke kula kau wela a mea paha i 'ae 'ia e ho'omaopopo a hālāwai kūkā me ka haumāna a me ka makua ma mua o ka ho'oku'u 'ia 'ana mai ke kula kau wela aku. Na ka luna ho'omalua o ke kula kau wela e waiho i kekahi hō'ike me ka luna 'āpana kula a hā'awi i kekahi kope i ka makua.
- (d) Hiki i ka luna ho'omalua kula kau wela a mea paha i 'ae 'ia, i ka wā o kekahi ulia pōpilikia, ke wehe koke i kekahi haumāna ma ka ho'oponopono ulia pōpilikia 'ana ma hope o ka ho'oholo 'ana he weliweli moakāka a hikiwawe ka hana a ka haumāna no kona kino pono'i a i 'ole ke kino o kekahi kanaka 'ē a i 'ole inā mana'o 'ia he ko'iko'i loa ka hōkai 'ana o ka hana a ka haumāna i mea e pono ai kona wehe koke 'ia 'ana i mea e mālama 'ia ai o nā kuleana o nā haumāna 'ē a'e e 'imi i ka ho'ona'auao 'ia 'ana me ka 'ole o ka ho'ohuikau 'ia. Na ka luna ho'omalua kula kau wela a mea paha i 'ae 'ia e ho'omaopopo a hālāwai kūkā me ka haumāna a me ka makua ma mua o ka 'ae hou 'ia 'ana o ka haumāna e ho'i hou i ke kula. 'A'ole e 'ae 'ia kekahi haumāna e ho'i hou i ke kula me ka hālāwai kūkā 'ole 'ana. Na ka luna ho'omalua kula kau wela a mea paha i 'ae 'ia e waiho i kekahi hō'ike me ka luna 'āpana kula a hā'awi i kekahi kope i ka makua. [Mana 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: HRS §302A-1112)

MOKUNA O LALO 4

KA HULI 'ANA O NĀ LIMAHANA O KE KULA A ME KE KĀ'ILI 'ANA

§8-19-14 Ke ka'ina hana no ka hu'e 'ana a me ka nānā 'ana ma loko o nā waihona ukana a nā haumāna. Hiki ke wehe 'ia a nānā 'ia nā waihona ukana i hā'awi 'ia i nā haumāna ma ke kula (me ka honi pū 'ia e nā 'īlio no waho) e nā luna o ke kula i kekahi manawa me ke kumu nō a 'a'ole paha me ka ho'omaopopo pū 'a'ole e hana 'ia ma muli o ka lāhui, ka waiho'olu'u o ka 'ili, ka 'āina kumu i hele mai ai, ka mo'okū'auhau, ka 'ao'ao inā he kāne a wahine paha, ka 'ao'ao a ka haumāna e mana'o ai nona ia 'ao'ao he kāne a wahine paha, ka 'ao'ao o ka ho'omana, kona kīnā o ke kino, a i 'ole kona 'ao'ao o ka makemake o ka hoa hana ei. 'A'ole e pili mai ka Māhele 8-19-15 i ka wehe a me ka nānā 'ia 'ana (a me ka honi 'ia 'ana e nā 'īlio no waho) o nā waihona ukana a nā haumāna. 'A'ole e mana'o 'ia kekahi o nā ho'okoe 'ana ma nā māhele 8-19-15 ā hiki i ka 8-19-18 a i 'ole kekahi mea pili i ka huli me ke kā'ili laulā 'ana ma ke kula he kumu e 'upu ai ka haumāna he waihona pilikino a huna nā waihona ukana. Pono nā haumāna e 'upu he hiki ke wehe a nānā 'ia kā lākou mau waihona ukana (me ka honi pū 'ia e nā 'īlio no waho) i kekahi wā me ke kumu nō a 'a'ole paha. [Mana 5/23/86; am a pau i

ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: Hawai'i Const. Art. X, §3; HRS §§302A-1101, 302A-1112))

§8-19-15 Ke ka'ina hana no ka huli laulā 'ana o nā limahana o ke kula a me ke kā'ili 'ana. He kūpono nō ka 'upu 'ana o nā haumāna e mālama 'ia ke kūlana pilikino o ko lākou mau kino ma ka pā kula a i 'ole ma kekahi wahi o ka 'Oihana Ho'ona'auao, ma luna o kekahi ka'a o ka 'Oihana Ho'ona'auao, a i 'ole ma kekahi papa hana i kāko'o 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao ma ka pā kula a ma waho paha, koe e like me ia ma ka māhele 8-19-14 e pili ana i nā waihona ukana a nā haumāna. Eia kekahi, he pono nā kula e ho'omalū i nā pā kula i mea e hiki ai ke ho'ona'auao 'ia nā haumāna. Ma ka ho'okō 'ana i kēia kuleana, eia aku a eia mai, he pono nā luna o ke kula e mālama i ka huli a me ke kā'ili 'ana ma ka pā kula a i 'ole ma kekahi wahi o ka 'Oihana Ho'ona'auao, ma luna o kekahi ka'a o ka 'Oihana Ho'ona'auao, a i 'ole ma kekahi papa hana i kāko'o 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao ma ka pā kula a ma waho paha. Ma ke 'ano he ka'ina hana laulā, 'ae 'ia ka huli a me ke kā'ili 'ana inā loa'a kekahi kumu kūpono e mana'o ai, ma muli o kekahi mea i ho'omaopopo a 'ike 'ia paha ma ia manawa, e loa'a kekahi hō'ike no ka 'a'e 'ia 'ana o ke kānāwai a i 'ole kekahi hana i pāpā 'ia ma lalo o kēia mokuna ma ia huli 'ana, koe e like me ia i ho'ākāka 'ia ma ka māhele 8-19-14. E ho'okō 'ia nā mea i ho'ākāka 'ia ma kēia mokuna o lalo ma ka huli a kā'ili 'ana i mālama 'ia e nā luna o ke kula. [Mana 5/23/86; pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: Hawai'i Const. Art. X, §3; HRS §§302A-1101, 302A-1112))

§8-19-16 Mana. Hiki ke huli 'ia kekahi ukana inā loa'a kekahi kumu kūpono e mana'o ai, ma muli o kekahi mea i ho'omaopopo a 'ike 'ia paha ma ia manawa, e loa'a kekahi hō'ike no ka 'a'e 'ia 'ana o ke kānāwai a i 'ole nā mea i ho'ākāka 'ia ma kēia mokuna e kekahi haumāna a mau haumāna paha ma ka pā kula a i 'ole ma kekahi wahi o ka 'Oihana Ho'ona'auao, ma luna o kekahi ka'a o ka 'Oihana Ho'ona'auao, a i 'ole ma kekahi papa hana i kāko'o 'ia e ka 'Oihana Ho'ona'auao ma ka pā kula a ma waho paha, koe e like me ia i hō'ike 'ia ma ka Māhele 8-19-14. E hui mai kekahi luna o ke kula me ka luna kula nāna e mālama nei i ka huli 'ana i 'ike maka, koe i ka wā o ka pōpilikia e pono ai ka mālama koke 'ana i ke olakino a palekana o kekahi kanaka a mau kānaka paha, a i 'ole 'o ia mau mea 'elua. [Mana 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: Hawai'i Const. Art. X, §3; HRS §§302A-1101, 302A-1112)

§8-19-17 Nā hana i kū i ka huli laulā 'ana o nā limahana o ke kula a me ke kā'ili 'ana. (a) Hiki ke mālama 'ia ka huli a me ke kā'ili 'ana e nā luna o ke kula, koe e like me ia i hō'ike 'ia ma ka Māhele 8-19-14 e pili ana i nā waihona ukana a nā haumāna, aia nō ā 'ike 'ia kēia mau mea a pau ma lalo nei:

- (1) Inā, i ka wā o ka huli 'ana, loa'a kekahi kumu kūpono e mana'o ai, ma muli o kekahi mea i ho'omaopopo a 'ike 'ia paha, e loa'a kekahi hō'ike no ka 'a'e 'ia 'ana o ke kānāwai a i 'ole kekahi mea i ho'ākāka 'ia ma kēia mokuna.
 - (2) Pili pono ke 'ano o ka mālama 'ia 'ana o ka huli 'ana i ke kumu no ka huli 'ana.
 - (3) Ho'omaopopo 'ia ka haumāna nona ka ukana e huli 'ia ana no ke kumu no ka huli 'ana a e hā'awi 'ia 'o ia ka manawa e hā'awipio i ka hō'ike i huli 'ia e ka luna o ke kula nona iho nō.
- (b) E ho'omaopopo 'ia ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia o ke kula e ka luna o ke kula nāna e mālama i ka huli 'ana no ka huli 'ana e mālama 'ia ana a no ke kumu no ka huli

‘ana, koe i ka wā o ka pōpilikia e pono ai ka mālama koke ‘ana i ke olakino a palekana o kekahi kanaka a mau kānaka paha, a i ‘ole ‘o ia mau mea ‘elua.

(c) Inā ho‘ohuoi ‘ia ‘elua a ‘oi mau haumāna i ka hana hewa ‘ana, a laila, inā he mea hiki a inā ‘a‘ole pilikia ke olakino a i ‘ole ka palekana o kekahi kanaka, e ho‘omaka ka luna o ke kula me ka haumāna i ho‘ohuoi nui ‘ia aia iā ia ka mea e huli ‘ia ana. [Mana i ka lā 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; am a pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §§302A-1112, 703-309(2)) (Ho‘okō ‘ia: Hawai‘i Const. Art. X, §3, HRS §§302A-1101, 302A-1112, 703-309(2))

§8-19-18 Ka huli a me ke kā‘ili ‘ana i pāpā ‘ia. Koe no nā mea i ho‘ākāka ‘ia ma ka Māhele 8-19-14 no nā waihona ukana a nā haumāna:

(1) Pāpā ‘ia ka huli ‘ana i nā wā like ‘ole.

(2) Pāpā ‘ia ka huli ‘ana me ka wehe ‘ia o ka lole.

(3) ‘A‘ole e mālama kekahi luna o ke kula i kekahi huli ‘ana e pono ai ka ho‘opā ‘ana i ke kino o kekahi haumāna koe ke pono ia ‘ano huli ‘ana no ka mālama ‘ana i ‘ole e pilikia ke olakino a palekana paha, a i ‘ole ‘o ia mau mea ‘elua, o kekahi kanaka a mau kānaka paha.

(4) Ma ka huli ‘ana, pāpā ‘ia ka ho‘opā ‘ana i kekahi haumāna me ka lima ikaika koe inā mana‘o ka luna o ke kula e mālama nei i ka huli ‘ana he pono ka lima ikaika i ‘ole e pilikia ai ke olakino a kūlana palekana paha, a i ‘ole ‘o ia mau mea ‘elua, o kekahi kanaka a mau kānaka paha a i ‘ole ke kū‘ē‘ē ka haumāna i ka huli ‘ana.

(5) E kaupalena ‘ia ka huli ‘ana i mālama ‘ia ma lalo o nā mea i ho‘ākāka ‘ia ma kēia mokuna o lalo i ka ukana a mau ukana paha e huli ‘ia ana. Akā na‘e, hiki ke kā‘ili ‘ia kekahi ukana i ‘ike ‘ia e ka luna o ke kula ma ka huli ‘ana inā he ‘a‘e ‘ana ka pa‘a ‘ana o ia ukana i ke kānāwai a i ‘ole kekahi mea i ho‘ākāka ‘ia ma kēia mokuna, a i ‘ole inā mana‘o ‘ia he weliweli ke kā‘ili ‘ole ‘ana i ke olakino a palekana paha o kekahi kanaka a mau kānaka paha, ‘o ka luna pū nāna e mālama nei i ka huli ‘ana, a i ‘ole ‘o ia mau mea ‘elua. [Mana 5/23/86; pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho‘okō ‘ia: Hawai‘i Const. Art. X, §3; HRS §§302A-1101, 302A-1112)

MOKUNA O LALO 5

KA HŌ‘IKE ‘ANA I KA HANA HEWA

§8-19-19 Ka Hō‘ike ‘ana i ka hana hewa o ke kūlana A a me ke kūlana B i hana ‘ia ma ke kula. (a) Na kekahi kumu kula, luna, a i ‘ole kekahi limahana o ka ‘Oihana i ‘ike maka i kekahi hana hewa o ke kūlana A a kūlana B paha e like me ia i ho‘ākāka ‘ia ma kēia mokuna, a i ‘ole he mea e mana‘o nei he kumu kūpono nō e ho‘ohuoi ai ua hana ‘ia kekahi hana hewa o ke kūlana A a kūlana B paha, a i ‘ole e hana ‘ia ana, i kekahi haumāna, kumu kula, luna a i ‘ole kekahi limahana o ka ‘Oihana, a i ‘ole i kekahi pono a ke kula, e hō‘ike koke i ka hana hewa i ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia. ‘A‘ole e mana‘o ‘ia e pāpā a kāohi ‘ia paha kekahi kumu kula, luna, a i ‘ole kekahi limahana o ka ‘Oihana i ka hō‘ike ‘ana no kekahi hana hewa o ke kūlana C a kūlana D paha i ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia.

(b) Ma ka loa‘a ‘ana o kekahi hō‘ike no kekahi hana hewa o ke kūlana A a kūlana B paha, na ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia e mālama i ka ho‘okolokolo ‘ana e ho‘oholo ai inā kū nō ka hana hewa i ke kelepona ‘ana i ka māka‘i a i ‘ole inā hiki ke ho‘oponopono ‘ia ma o nā ka‘ina hana o ke kula. Na ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia e kelepona i ka māka‘i ke mana‘o

‘ia e loa‘a ana kekahi mea e weliweli ai a he hiki ‘ole ke ho‘oponopono ‘ia ka pilikia e nā limahana o ke kula.

(c) Na ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia e palapala i nā ‘ike o ka mea i hana ‘ia ma nā polokalamu uila o ka ‘Oihana ma loko o ‘elima lā kula o ka hana hewa i hō‘ike ‘ia.

(d) Na ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia e ho‘omaopopo i ke kumu kula, luna, a i ‘ole kekahi limahana no ka ho‘opa‘i ‘ana no ka hana hewa ‘ana o kēlā me kēia kūlana ma loko o ‘elima mau lā kula ma hope o ka hō‘ike ‘ana no ka mea i hana ‘ia e like me ia i hō‘ike ‘ia ma ka māhele o lalo (c).

(e) Inā ‘a‘ole hau‘oli ke kumu kula, luna, a i ‘ole kekahi limahana i ka ho‘opa‘i i ho‘okō ‘ia no ka hana hewa i hō‘ike ‘ia, a i ‘ole inā ‘a‘ole i ho‘okō ‘ia kekahi ho‘opa‘i ma loko o ‘umi mau lā kula ma hope o ka hō‘ike ‘ia ‘ana o ka mea i hana ‘ia e ke kumu kula, luna, a i ‘ole kekahi limahana, hiki i ka mea nāna i waiho i ka hō‘ike ke ho‘opi‘i i mua o ka luna ‘āpana kula ma ke kākau ‘ana.

(f) Ma loko o ‘elima mau lā ma hope o ka loa‘a ‘ana o kekahi ho‘opi‘i ‘ana, e like me ia i hō‘ike ‘ia ma ka māhele o lalo (e), na ka luna ‘āpana kula a mea paha i ‘ae ‘ia e ho‘omaopopo i ka mea nāna ka ho‘opi‘i ‘ana, ma ke kākau ‘ana, no ka ho‘opa‘i i ho‘okō ‘ia no ka hana hewa i hō‘ike ‘ia. [Mana 9/1/82; am a ho‘ololi ‘ia §8-19-11, 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §§302A-1112, 302A-1002) (Ho‘okō ‘ia: HRS §§302A-1112, 302A-1002)

§8-19-20 Ka pale ‘ana no ka hō‘ike ‘ana i nā hana hewa o ke kūlana A a me B. E pale a nānā ‘ia kekahi kumu kula, luna, a i ‘ole limahana o ka ‘Oihana nāna e hō‘ike, ma ke ‘ano kū‘i‘o, e like me ia i koi ‘ia ma ka §8-19-19, he hewa ‘ole kāna hana e like me ia i hō‘ike ‘ia ma ka Māhele 302A-1003, *Hawai‘i Revised Statutes*. [Mana 9/1/82; am a ho‘ololi ‘ia §8-19-12, 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §§302A-1112, 302A-1003) (Ho‘okō ‘ia: HRS §§302A-1112, 302A-1003)

§8-19-21 Ka hō‘ike ‘ole ‘ana i nā hana hewa o ke kūlana A a me B i hana ‘ia ma ke kula; ka hopena o ka hana. (a) Na ka luna ho‘omalua o ka ‘Oihana e ho‘ouna i kekahi leka ho‘omaopopo i nā kula a me nā ke‘ena a pau e hō‘ike ana he hiki ke ho‘opa‘i ‘ia kekahi kumu kula, luna a i ‘ole kekahi limaha ho‘okō kuleana o ka ‘Oihana no ka hō‘ike ‘ole ‘ana i kekahi hana hewa o ka kūlana A a B paha i hana ‘ia ma ka pā kula a i ‘ole kekahi wahi o ka ‘Oihana Ho‘ona‘auao, ma luna o kekahi ka‘a o ka ‘Oihana Ho‘ona‘auao a i ‘ole ma kekahi papa hana i kāko‘o ‘ia e ka ‘Oihana Ho‘ona‘auao ma ka pā kula a ma waho paha. Penei kekahi o nā ‘ano ho‘opa‘i:

- (1) A‘oa‘o waha;
- (2) A‘oa‘o i kākau ‘ia;
- (3) Wehe ‘ia mai ka hana me ka uku ‘ole ‘ia;
- (4) Ho‘ēmi ‘ia ke kūlana hana; a i ‘ole
- (5) Ho‘oku‘u loa ‘ia.

(b) Hiki ke ho‘opa‘i ‘ia kekahi kumu kula, luna, a i ‘ole kekahi limahana o ka ‘Oihana e hō‘ike ‘ole ana i kekahi hana hewa o ke kūlana A a B paha i hana ‘ia e like me ia i koi ‘ia ma ka Māhele 8-19-19, e like me nā lula a me nā ka‘ina hana o ka ‘Oihana.

(c) He kuleana ko kekahi kumu kula, luna, a i ‘ole kekahi limahana o ka ‘Oihana i ho‘opa‘i ‘ia no ka hō‘ike ‘ole ‘ana i kekahi hana hewa o ke kūlana A a B paha i hana ‘ia ma ka pā kula a i ‘ole kekahi wahi o ka ‘Oihana Ho‘ona‘auao, ma luna o kekahi ka‘a o ka ‘Oihana Ho‘ona‘auao a i ‘ole ma kekahi papa hana i kāko‘o ‘ia e ka ‘Oihana Ho‘ona‘auao ma ka pā kula a ma waho paha, e like me ia i hō‘ike ‘ia ma ke kōnāwai o ka Moku‘āina a i ‘ole nā lula a me nā

ka'ina hana o ka 'Oihana a i 'ole nā kūka'i 'aelike 'uniona i pili. [Mana 9/1/82; am a ho'ololi 'ia §8-19-13, 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §§302A-1112, 302A-1002) (Ho'okō 'ia: HRS §§302A-1112, 302A-1002)

MOKUNA O LALO 6

KA NINANINAU A ME KA HOPU 'IA 'ANA E KA MĀKA'I

§8-19-22 Ka ninaninau 'ia 'ana e ka māka'i ma ke kula no nā hana hewa pili i ke kula.

(a) Hiki ke kū mai ka māka'i i ke kula no ka ninaninau 'ana i kekahi haumāna. Ma kona hiki 'ana i ke kula, e kuhikuhi 'ia ka māka'i i ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia no ka noi 'ana i ka 'ae e ninaninau i kekahi haumāna. Inā 'ae 'ia ka ninaninau 'ana, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'ā'o pono e ho'omaopopo i ka makua no ka ninaninau 'ia 'ana e ka māka'i a me kona kuleana e noho pū ma ka hālāwai ninaninau me ka māka'i. Hiki ke mālama 'ia ka ninaninau 'ana inā 'a'ole hiki i ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia ke ho'omaopopo i ka makua a i 'ole inā ho'omaopopo 'ia ka makua a hō'ole 'o ia i ke kuleana e noho pū ma ka hālāwai ninaninau, a i 'ole inā, ma hope o kekahi kōā nui kūpono o ka manawa ma hope o ka ho'omaopopo 'ia 'ana, 'a'ole hiki mai ka makua i ke kula no ka hālāwai ninaninau.

(b) E noho pū ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia ma ka hālāwai ninaninau me ka māka'i koe ke ho'okoe 'ia e ka māka'i.

(c) Inā hopu 'ia kekahi haumāna, e ho'okō ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia i nā ka'ina hana i koi 'ia ma ka Māhele 8-19-24. [Mana 9/1/82; am a ho'ololi 'ia §8-19-14, 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: Hawai'i Const. Art. X, §3; HRS §§302A-1101, 302A-1112)

§8-19-23 Ka ninaninau 'ia 'ana e ka māka'i ma ke kula no nā hana hewa i pili 'ole i ke kula. (a) Na ka māka'i e ho'omaopopo i ke kula a hō'ike no ke 'ano a me ke kumu o ke kipa 'ana i ke kula. Ma ka hiki 'ana i ke kula, e kuhikuhi 'ia ka māka'i i ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia no ka noi 'ana i ka 'ae e ninaninau i kekahi haumāna.

(b) Ma mua o kekahi ninaninau 'ana, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'omaopopo i ka makua no ke kuleana e noho pū ma ka hālāwai ninaninau me ka māka'i. Hiki ke mālama 'ia ka hālāwai ninaninau ma ka loa'a 'ana o ka 'ae waha na ka makua mai. 'A'ole e ho'okō 'ia nā koi 'ana o kēia māhele o lalo no ka ho'omaopopo 'ana a me ka 'ae 'ana inā ua pili ke 'ano o ka ninaninau 'ana i ka ho'omāinoino keiki 'ana a i 'ole kekahi 'ano hana hewa i ho'ohuoi 'ia ai kekahi makua a i 'ole kekahi kanaka e noho nei ma ka hale o ka haumāna i hana 'ia i ka haumāna.

(c) Na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e mālama i kekahi palapala a palapala i ka inoa o ka haumāna, ka lā o ka hālāwai ninaninau, a me ka inoa a me ka helu o ke pihi māka'i a me ka helu o ka hō'ike a ka māka'i inā loa'a.

(d) Inā hopu 'ia ka haumāna e ka māka'i, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'okō i nā ka'ina hana i koi 'ia ma ka Māhele 8-19-24. [Mana 9/1/82; am a ho'ololi 'ia §8-19-15, 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; am a pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: Hawai'i Const. Art. X, §3; HRS §§302A-1101, 302A-1112)

§8-19-24 Ka hopu 'ia 'ana e ka māka'i ma ke kula. E kuhikuhi 'ia ka māka'i i ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia. Inā hiki, e ho'ouna 'ia ka haumāna i ke ke'ena o ke po'o kumu kahi e ho'okō ai ka māka'i i ka hopu 'ana. I ka hiki 'ana o ka māka'i no ka hopu 'ana i ka haumāna, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'ā'o pono e ho'omaopopo i ka makua. [Mana i ka lā 9/1/82; am a ho'ololi 'ia §8-19-16, 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS 302A-1112) (Ho'okō 'ia: Hawai'i Const. Art. X, §3; HRS §§302A-1101, 302A-1112)

MOKUNA O LALO 7

KA HO'OPONOPONO 'ANA NO KE KAHAKAHA KOLOHE 'ANA

§8-19-25 Nā kuleana no ke kahakaha kolohe 'ana. (a) Inā 'āhewa 'ia kekahi haumāna no ke kahakaha kolohe 'ana i kekahi hale, pono, a pā paha o kekahi kula aupuni, e uku 'ia ke koi pohō e ka haumāna a makua paha. 'A'ole uku 'ana inā 'a'ole hiki ke hō'oiā'io 'ia na ka haumāna ke kahakaha kolohe 'ana.

(b) Ma waho a'e o nā mea i ho'ākāka 'ia ma kēia mokuna, hiki i ka Moku'āina ke koho e hana 'ia kekahi hana kūpono e uku ai i ke koi pohō.

(c) Inā e ho'opa'i 'ia kekahi haumāna no ke kahakaha kolohe 'ana ma lalo o kēia mokuna, e ho'omaka 'ia nā ka'ina hana no ka uku 'ia 'ana o ke koi pohō ma hope wale nō o ka pau 'ana o ka ho'okō 'ia 'ana o ka ho'opa'i o kēia mokuna a ma ka mana'o 'ana o ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia nāna i mālama i ka ho'okolokolo 'ana he kumu kūpono nō e mana'o ai ua 'a'e ka haumāna i nā mea i ho'ākāka 'ia ma kēia mokuna. [Mana 5/23/86; pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: HRS §§302A-1112, 302A-1153)

§8-19-26 Nā ka'ina hana no ke kahakaha kolohe 'ana. (a) Inā mana'o ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia he kumu kūpono nō e mana'o ai na kekahi haumāna ke kahakaha kolohe 'ana i kekahi hale, pono a pā paha o kekahi kula aupuni, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'omaka koke i ka ho'okolokolo 'ana.

(b) Inā ho'opa'i 'ia ka haumāna no ke kahakaha kolohe 'ana ma lalo o kēia mokuna, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'okomo i loko o ka ho'okolokolo 'ana i koi 'ia ma lalo o nā Māhele 8-19-7, 8-19-8, 8-19-9, a me ka 8-19-10 he ho'oholo 'ana no nā 'ike a me nā hō'ike e kāko'o ana i ka uku 'ana no ke koi pohō ma lalo o kēia mokuna. E ho'okū 'ia kekahi hana hou aku i pili i ka uku 'ana i ke koi pohō ā pau ka ho'oholo 'ia 'ana o ka ho'opa'i 'ana a pau pū nā ho'opi'i kū'e 'ana.

(c) Inā, ma hope o ka pau 'ana o ka ho'okolokolo 'ana, he kumu nō ko ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e mana'o na kekahi haumāna ka hō'ino'ino 'ana i kekahi mea, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'opa'a i kekahi lā e hālāwai kūkā ai me ka haumāna a me kona makua. E kaupalena 'ia ka po'e hiki mai i ka hālāwai, 'o ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia, ka haumāna, a me ka makua.

(d) E hana 'ia he leka ho'omaopopo no ka hālāwai kūkā ma ka pepa kuni a ka 'Oihana a e ho'ouna 'ia ma ka hale leka i ka makua. 'A'ole e koi 'ia kekahi haumāna a makua paha e uku i ke koi pohō koe ke ho'omaopopo 'ia ka makua a hā'awi 'ia ka manawa e ho'olohe 'ia ai. Na ka leka ho'omaopopo e ho'omaopopo i ka makua no ka mea i ho'oholo 'ia a me ka lā, ka hola, a me ka wahi o ka hālāwai kūkā. E ho'ouna 'ia ka leka ho'omaopopo he 'umi

kumamālima mau lā ‘alemanaka ka emi loa o ka lō‘ihi o ka manawa ma mua o ka lā o ka hālāwai kūkā. Inā he mea pono ia no ka ho‘omaopopo ‘ana i ka makua me ka moakāka loa, e hā‘awi ‘ia ka leka ho‘omaopopo ma ka ‘ōlelo makuahine a ka makua. Hiki i ke kula ke ho‘ohana i kekahi ‘ano ‘oko‘a o ka ho‘omaopopo ‘ana, e like me ke kelepona, no ka hō‘oia ‘ana i ka leka ho‘omaopopo na ke kula i ka makua.

- (1) E pane ka makua i ka leka ho‘omaopopo ma loko o ‘ehiku mau lā ‘alemanaka mai ka lā mai o ka leka ho‘omaopopo.
- (2) Hiki ke ho‘ololi ‘ia ka lā o ka hālāwai kūkā i hō‘ike ‘ia ma ka leka ho‘omaopopo inā noi ka makua o ka haumāna e ho‘opa‘a ‘ia kekahi lā ‘oko‘a no ka hālāwai kūkā. E noi ‘ia ka ho‘ololi ‘ia ‘ana o ka lā no ka hālāwai kūkā ma loko o ‘ehiku mau lā ‘alemanaka mai ka lā mai o ka leka ho‘omaopopo.
- (3) Hiki ke ‘aelike ‘ia ka hālāwai kūkā a me kekahi ho‘oholo pa‘alula ‘ole ‘ana i ka wā e pi‘i ‘ole ai ke kumu kū‘ai o ke koi pohō ma luna a‘e o ka \$3,500. Inā ho‘oholo ‘ia kekahi ‘aelike, e ho‘okō ‘ia kekahi ‘aelike i kākau ‘ia ma waena o ka makua a me ke kula. E ho‘okō ‘ia kekahi ‘aelike i kākau ‘ia inā wale nō ‘a‘ole e pi‘i ke kumu kū‘ai o ke koi pohō ma luna a‘e o \$3,500.
- (e) Inā ‘a‘ole pane mai kekahi makua i ka leka ho‘omaopopo ma loko o ka wā i kaupalena ‘ia ai, hiki i ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia ke:
 - (1) Ho‘ololi i ka lā o ka hālāwai kūkā inā ho‘oholo ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia he kūpono nō ke kumu no ka pane ‘ole ‘ana a i ‘ole inā no ka pono ia o ke kula a i ‘ole ka haumāna; a i ‘ole
 - (2) Ho‘omaopopo i ka makua ma ke kākau ‘ana ua hā‘awi ‘ia kekahi leka ho‘omaopopo no ka manawa e ho‘olohe ‘ia ai ma kekahi hālāwai kūkā me ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia, a no ka pane ‘ole ‘ana ho‘i i ka leka ho‘omaopopo, e ho‘ohuli ‘ia ka hihia i ka luna ‘āpana kula e ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia no kekahi hana hou aku.
- (f) E mālama ‘ia ka hālāwai kūkā penei:
 - (1) ‘O nā kānaka ma ka hālāwai, ‘o ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia, ka haumāna, a me ka makua. Koe no ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia o ke kula i ‘ike ‘ia ai ke kahakaha kolohe ‘ana, ka haumana, a me ka makua, ‘a‘ole e ‘ae ‘ia kekahi kanaka e noho pū ma ka hālāwai kūkā no kekahi kumu.
 - (2) Ma ka hālāwai kūkā, e hō‘ike aku ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia o ke kula i ‘ike ‘ia ai ke kahakaha kolohe ‘ana i nā mea i ho‘oholo ‘ia ma ka ho‘okolokolo ‘ana a me nā mea e pono ai ka uku ‘ana no ke koi pohō.
 - (3) Inā ‘aelike ka haumāna a me ka makua me ka huina a me ke ‘ano o ka uku ‘ana no ke koi pohō, na ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia, ka haumāna, a me ka makua e ho‘okō i kekahi ‘aelike i kākau ‘ia ma ka palapala a ka ‘Oihana e ho‘ākāka ana i ke ‘ano o ka uku ‘ia ‘ana o ke koi pohō a me ke kōā o ka manawa e pau ai ka uku ‘ia ‘ana o ke koi pohō, me ka pi‘i ‘ole ‘ana nō na‘e o ke kumu kū‘ai ma luna a‘e o \$3,500. Hiki ke uku ‘ia ke koi pohō ma nā ‘ano like ‘ole, e like me ka uku ‘ana i ke koi pohō me ke kālā na ka haumāna a me ka makua. Inā pi‘i ke kumu kū‘ai o ke koi pohō ā ma luna o \$3,500, e ho‘ouna ‘ia ka hihia i ka luna ‘āpana kula a nāna e ho‘ohuli i ka hihia i ka loio kuhina no ka hana hou aku.
 - (4) Aia ā pau ka uku ‘ana i ke koi pohō, e mālama ‘ia nā hō‘ike a me nā palapala a pau no ka ho‘okolokolo ‘ana a me ka hālāwai kūkā ‘ana ma ke kula no ‘ekolu mau makahiki. ‘A‘ole e hō‘ike ‘ia kekahi ‘ike no ka ho‘okolokolo ‘ana, ka hālāwai kūkā, a me nā hana i ho‘okō ‘ia i kekahi kanaka i pili ‘ole i nā ka‘ina hana.
 - (5) Inā ho‘okō ‘ia kekahi ‘aelike a ‘a‘ole ho‘okō ka makua a haumāna paha i ka ‘ōlelo ho‘oholo a ka ‘aelike, hiki i ke po‘o kumu a mea paha i ‘ae ‘ia ke ho‘ohuli i ka hihia i ka luna ‘āpana kula. E nānā ka luna ‘āpana kula i ka hihia a hana i nā

hana kūpono, e like me ka ho'ohuli 'ana i ka hihia i ka loio kuhina no ka hana hou aku.

- (6) Inā 'a'ole 'aelike ka haumāna a me ka makua me ka ho'oholo 'ana a ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia, na ke po'o kumu a mea paha i 'ae 'ia e ho'olele i nā hō'ike a me nā palapala a pau e pili ana i ka ho'okolokolo 'ana a me ka hālāwai, a hō'ike i ka ho'oholo 'ana a me nā 'ike a pau e pili ana i ka hihia i ka luna 'āpana kula a nāna e nānā i ka hihia a hana i nā hana kūpono, e like me ka ho'ouna 'ana i ka hihia i ka loio kuhina no ka hana hou aku. Inā pi'i ke kumu kū'ai o ke koi pohō ā ma luna o \$3,500, e ho'ouna 'ia ka hihia i ka loio kuhina no ka hana hou aku. [Mana 5/23/86; am a pau i ka lā 7/19/93; pau i ka lā 5/19/97; pau i ka lā 2/22/01; am a pau i ka lā 9/10/09] (Mana: HRS §302A-1112) (Ho'okō 'ia: HRS §§302A-1112, 302A-1153)

§8-19-27 HO'OPAU 'IA [R 2/22/01]

§8-19-28 HO'OPAU 'IA [R 2/22/01]

§8-19-29 HO'OPAU 'IA [R 2/22/01]

Bi-lingual Glossary of Terms Contained in
§8-19-2 Definitions

English-Hawaiian (page number in the English version):

- abusive language:** 'ōlelo hō'ino (19-2)
assault: hō'eha kino (19-2)
bullying: ho'oweliweli (19-3)
burglary: pōā (19-3)
class cutting: hō'alo papa (19-3)
complex area superintendent: luna ho'omalua pā kula (19-3)
contraband: ukana i pāpā 'ia (19-3)
controlled substance: lā'au ho'ohei (19-3)
correction and conference with student: ho'oponopono a kūkā pū me ka haumāna (19-3)
crisis removal: ho'oponopono ulia pōpilikia (19-3)
cyberbullying: ho'oweliweli ma ka lolouila (19-3)
dangerous instrument or substance: mea weliweli a lā'au weliweli paha (19-4)
dangerous weapon: mea pepehi (19-4)
defiance/disrespect/non-compliance: 'a'ana (19-11)
department: 'Oihana (19-4)
destructive device: mea ho'oluku (19-7)
detention: kāohi (19-4)
disciplinary transfer: ho'opa'i wehe (19-4)
dismissal: ho'oku'u loa (19-5)
disorderly conduct: hana hōkai (19-5)
disruption: ho'ohuikau (19-11)
dress code violation: 'a'e lula lola (19-11)
drug paraphernalia: mea hana lā'au 'ona (19-5)
educational worker: limahana ho'ona'auao (19-6)
extortion: ho'oweliweli kā'ilikū (19-6)
fighting: hakakā (19-7)
firearm: pū kī (19-7)
forgery: pūlima kolohe (19-8)
gambling: piliwaiwai (19-8)
harassment: ho'ouluhā (19-8)
hazing: hana kolohe lālā hou (19-9)
hijacking: hao (19-9)
homicide: pepehi kanaka (19-9)
illicit drugs: lā'au i pāpā 'ia (19-10)
in-school suspension: wehe ma loko o ke kula (19-10)
inappropriate language: 'ōlelo kūpono 'ole (19-11)
inappropriate or questionable uses, or both, of internet materials and equipment: ka ho'ohana kūpono 'ole 'ia 'ana o nā mea pili i ka *Internet* a me nā pono no ia mea, a i 'ole ke kānalua 'ia 'ana o ke 'ano o ka ho'ohana 'ia 'ana, a i 'ole 'o ia mau mea 'elua (19-9)
individualized instruction related to student's problem behaviors: ke a'oa'o 'ana i kekahi haumāna no kāna mau hana kūpono 'ole (19-10)
insubordination: ho'olohe 'ole (19-10)
interim alternative educational setting: kahi ho'ona'auao 'oko'a no ka manawa (19-10)
intoxicating substance use: ka ho'ohana 'ana i kekahi mea hō'ona (19-10)
laser pen/pointer: peni kukui kukuna (19-10)
leaving campus without consent: ha'alele me ka 'ae 'ole 'ia 'ana (19-11)

low intensity problem behaviors: nā hana ho'opilikia pinepine 'ole (19-11)
mail: leka (19-11)
mailed: leka 'ia (19-11)
minor problem behaviors: nā hana ho'opilikia iki (19-11)
negligence: palaleha (19-11)
parent: makua (19-11)
physical contact: ho'opā kino (19-11)
property damage: pohō o kekahi pono (19-11)
property misuse: ka ho'ohana kūpono 'ole 'ana i kekahi pono (19-11)
public school: kula aupuni (19-12)
rendering false alarm: ka ho'āla 'ana i kekahi pi'oloke ho'opunipuni (19-12)
restitution: uku i ke koi pohō (19-12)
robbery: pākaha (19-12)
school: kula (19-12)
school books: puke kula (19-12)
school official: luna kula (19-12)
school related offenses: nā hewa pili i ke kula (19-12)
school rules: nā lula kula (19-12)
school staff: limahana kula (19-12)
search: huli (19-13)
seizure: kā'ili (19-13)
serious discipline: ho'opa'i ko'iko'i (19-13)
sexual offense: hewa pili i ka hana ei (19-13)
smoking: puhi paka (19-13)
strip search: huli me ka wehe 'ia o ka lole (19-13)
suspension: wehe (19-13)
switchblade knife: pahi panau (19-13)
tardy: lohi (19-11)
terroristic threatening: ho'oweliweli pepehi (19-13)
theft: 'aihue (19-14)
trespass: komo hewa (19-15)
truancy: hele 'ole i ke kula (19-15)
use of tobacco: ho'ohana i ka paka (19-13)
vandalism: hō'ino'ino pono (19-11)

Hawaiian-English (page number in the Hawaiian version):

Listed in English alphabetical order:

'a'ana: defiance/disrespect/non-compliance (19-10)

'a'e lula lole: dress code violation (19-10)

'aihue: theft (19-12)

ke a'oa'o 'ana i kekahi haumāna no kāna mau hana kūpono 'ole: individualized instruction related to student's problem behaviors (19-9)

ha'alele me ka 'ae 'ole 'ia 'ana: leaving campus without consent (19-10)

hakakā: fighting (19-7)

hana hōkai: disorderly conduct (19-5)

nā hana ho'opilikia iki: minor problem behaviors (19-10)

nā hana ho'opilikia pinepine 'ole: low intensity problem behaviors (19-10)

hana kolohe lālā hou: hazing (19-9)

hao: hijacking (19-9)

hele 'ole i ke kula: truancy (19-13)
hewa pili i ka hana ei: sexual offense (19-12)
nā hewa pili i ke kula: school related offenses (19-12)
ka ho'āla 'ana i kekahi pi'oloke ho'opunipuni: rendering a false alarm (19-11)
hō'alo papa: class cutting (19-4)
hō'eha kino: assault (19-4)
hō'ino'ino pono: vandalism (19-10)
ka ho'ohana 'ana i kekahi mea hō'ona: intoxicating substance use (19-10)
ho'ohana i ka paka: use of tobacco (19-12)
ho'ohana kūpono 'ole 'ana i kekahi pono: property misuse (19-10)
ka ho'ohana kūpono 'ole 'ia 'ana o nā mea pili i ka *Internet* a me nā pono no ia mea, a i 'ole ke kānalua 'ia 'ana o ke 'ano o ka ho'ohana 'ia 'ana, a i 'ole 'o ia mau mea 'elua:
inappropriate or questionable uses, or both, of internet materials and equipment (19-9)
ho'ohuikau: disruption (19-10)
ho'oku'u loa: dismissal (19-5)
ho'olohe 'ole: insubordination (19-9)
ho'opā kino: physical contact (19-10)
ho'opa'i ko'iko'i: serious discipline (19-11)
ho'opa'i wehe: disciplinary transfer (19-5)
ho'oponopono a kūkā pū me ka haumāna: correction and conference with student (19-4)
ho'oponopono ulia pōpilikia: crisis removal (19-4)
ho'ouluhua: harassment (19-8)
ho'oweliweli: bullying (19-4)
ho'oweliweli kā'ilikū: extortion (19-6)
ho'oweliweli ma ka lolouila: cyberbullying (19-4)
ho'oweliweli pepehi: terroristic threatening (19-12)
huli: search (19-11)
huli me ka wehe 'ia o ka lole: strip search (19-12)
kahi ho'ona'auao 'oko'a no ka manawa: interim alternative educational setting (19-10)
kā'ili: seizure (19-11)
kāohi: detention (19-5)
komo hewa: trespass (19-13)
kula: school (19-11)
kula aupuni: public school (19-11)
lā'au ho'ohei: controlled substance (19-4)
lā'au i pāpā 'ia: illicit drugs (19-9)
leka: mail (19-10)
leka 'ia: mailed (19-10)
limahana ho'ona'auao: educational worker (19-6)
limahana kula: school staff (19-11)
lohi: tardy (19-10)
nā lula kula: school rules (19-11)
luna ho'omalū pā kula: complex area superintendent (19-4)
luna kula: school official (19-11)
makua: parent (19-10)
mea hana lā'au 'ona: drug paraphernalia (19-6)
mea ho'oluku: destructive device (19-7)
mea pepehi: dangerous weapon (19-5)
mea weliweli a lā'au weliweli paha: dangerous instrument or substance (19-5)
'Oihana: department (19-5)

‘ōlelo hō‘ino: abusive language (19-4)
‘ōlelo kūpono ‘ole: inappropriate language (19-10)
pahi panau: switchblade knife (19-12)
pākaha: robbery (19-11)
palaleha: negligence (19-10)
peni kukui kukuna: laser pen/pointer (19-10)
pepehi kanaka: homicide (19-9)
piliwaiwai: gambling (19-8)
pōā: burglary (19-4)
pohō o kekahi pono: property damage (19-10)
pū kī: firearm (19-7)
puhi paka: smoking (19-12)
puke kula: school book (19-11)
pūlima kolohe: forgery (19-8)
ukana i pāpā ‘ia: contraband (19-4)
uku i ke koi pohō: restitution (19-11)
wehe: suspension (19-12)
wehe ma loko o ke kula: in-school suspension (19-9)